

ΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΔΙΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 59

Έκαστον φύλλον τιμάται
λεπτόν 20.

ΕΒΔΟΜΑΣ

ΣΥΝΑΡΟΜΗ

ΕΤΗΣΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΠΑΗΡΩΤΕΑ

Εσωτερικού δρ. 10.—Έξωτερικού
καθ' ερ. χρ. 12.—Ρωσίας ρβλ. 5

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ!

ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΔΑΜΒΕΡΓΗΣ

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ

ΚΑΤΑ ΣΑΒΒΑΤΟΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Τό κοινωνικόν ζήτημα, μελέτη κοινωνιολογική υπό Β. Ψιλάκη.
- Αί πρωτεύουσαι τοῦ κόσμου: Ρώμη υπό Gaston Boissier. Μιτάρασις Γ. Α. Ζυγομαλά (Τέλος).
- Ἡ ἀγάπη μου: Ἡ ἀγάπη μου καὶ ὁ ἦλιος. Ἡ ἀγάπη μου καὶ ὁ κόσμος, ποιήσις Γ. Μαράνου.
- Ὁρθογραφικαὶ σημεσιώσεις, ὑπὸ Γ. Ν. Χατζιδάκι.
- Φάντασμα τῆς Ἀνατολῆς μυθιστορία Πέτρου Λοσιῆ. (Συνέχεια).
- Ψηφιδωτόν: Ἀπρεπῆ πράγματα, ὑπὸ Μς.
- Εἰδήσεις τῆς ἑβδομάδος. Ἐγγύρια—Ἐξωτερικά—Ἀρχαιολογία—Φιλολογία—Καλλιτεχνία.
- Ἐφημερίδες. Ἀνέκδοτα, Περιέργα, Ποικίλα.
- Ἐδαιότερα Γράμματα
- Νέα Βιβλία.

ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

(Μελέτη κοινωνιολογική)

Ὁ παρὰ Πλάτωνι Καλλικλῆς, εἴτ' ἐν αὐτῷ ὑπολαμβάνει ὁ ἐπιβόητος ὀλιγαρχικός τυράννος Κριτίας, εἴτε μὴ, παριστᾷ τὸ πρότυπον, τὸν ἰδανικὸν οὕτως εἰπεῖν ἀντιπρόσωπον τῶν κατὰ τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος ἀρχῶν. Δὲν θέλει ὁ ἀρχαῖος Κιλικλῆς, οὐδαμῶς ἀρέσκει εἰς αὐτόν, τὸ κοινωνικὸν οἰκοδόμημα καὶ καθεστῶς, καὶ σφαιδρίζει καὶ σοφιστεύεται καὶ δὴ καὶ μετὰ δημοτικωτάτης κατ' αὐτοῦ πικρίας. Ἐν τούτοις ἂν ὑπάρχωσι λόγοι ἀποχρῶντες, καθ' οὓς ὁ Πλάτων ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Καλλικλέους ὑπαινίττεται τὸν Κριτίαν, αὐτὸς οὗτος ἵδρυσεν ὑστερὸν καθεστῶς εἴπερ τι καὶ ἄλλο βίαιον, καταπιστικὸν καὶ τυραννικὸν συνεταίρισάμενος μετ' ἄλλων 29 ὁμοφρόνων, ὅπως καὶ αὐτὸς μετ' ἄλλων, οὐχὶ μόνος κοινωνίαν ἄλλην ποιοῦμενος καταβάλλῃ τὴν πρότερον καθεστηκυῖαν. Εἶδε καὶ οὗτος, ὅτι καὶ Ἡρακλῆς ἐν ἧτ' ἢ Ζηθῶς ἢ ἀθλητής, εἰς ὁ Κροτωνιάτης Μίλων, δὲν θᾶ ἐδύνατο μόνος, διὰ τοῦ δικαίου τοῦ φυσικοῦ, διὰ τοῦ δικαίου τοῦ ἰσχυροτέρου, νὰ κατισχύσῃ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ θεοῦ. Εἰς μόνον τὸν Δία κατὰ τὰ μυθεύμενα ἐδόθη καὶ αὐτοῦς τοὺς οὐρανίωνας Τιτᾶνας ὑποταρταρίους νὰ καταστήσῃ καὶ τοὺς τερατώδεις Γιγάντας εἰς τὸν ἐρεβῶδη Τάρταρον νὰ κατακρημνίσῃ καὶ καταχῶσῃ. Τὸ ζήτημα εἶνε, ἂν δύναται τις μόνος ἢ καὶ μετ' ἄλλων τινῶν εἴτε διὰ τῶν βριαρῶν αὐτοῦ πυγμῶν, εἴτε διὰ χρήσεως χημικῶν συνθέσεων δυναμίτιδος καὶ νιτρογλυκερίνης, νὰ ἐκδιᾷσῃ τὴν κοινωνίαν νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς αὐτόν, ἔστω καὶ ἂν

ἐμπνέεται οὗτος ὑπὸ τῶν ἱερωτέρων καὶ θειοτέρων ἀρχῶν. Τοῦτο λίαν δυσχερές. Ἡ ἱστορία, ὁ βίος οὗτος ὁ ἀνθρώπινος, τηλαυγῆς περὶ τοῦτου μάρτυς καὶ διαπύριος. Τὶ δὲν διανοήθη, διὰ ποίων τρόπων καὶ μέσων δὲν ἐπεδίωξεν ὁ ἀκτῆμων καὶ πένης ἐν Ῥώμῃ λαὸς κατὰ τὰς διαφόρους τῆς ἱστορικῆς ἀνελιξέως τῆς κοσμοκράτορος πόλεως ἐποχάς, ὅπως ἐκδιᾷσῃ τοὺς πατρικίους, εὐπατρίδας καὶ πλουσίους εἰς ἰσότητά ἢ εἰς ἐλάττωσα τοῦλάχιστον ἀνισότητά; Τίς μείζων καὶ ἱερωτέρη ἐκ τῶν ἐπαγγελιῶν αὐτῆς κοινωνικῆς ἐπανάστασις τῆς Γαλλικῆς; Καὶ ἐν τούτοις οἱ ἀποσεισάμενοι, κατὰ τὸν πλατωνικὸν Καλλικλῆα, καὶ διαρρηξάντες καὶ διαφυγόντες τοὺς δεσμούς, τοὺς νόμους τῶν μέσων συννηωμένων ἀδυνάτων, οὐδὲν ἕτερον μετὰ τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ἐπανάστασεις, μετὰ τοιαύτας ἐπαγγελθείσας ἀρχὰς ἀνεφάνησαν ἢ δεσπότες καὶ τυράννοι ἀπηνέστεροι καὶ ἀνημερώτεροι πολλῶ τῶν τοῦ προτέρου κοινωνικοῦ καθεστῶτος κυρίων. Ἐδέησε μάλιστα ἐκ τῆς φρενὸς τῶν πραγμάτων νὰ ἐξευρισθῆται, νὰ δημιουργηθῆται ἐκάστοτε θεὸς τις ἐκ μηχανῆς, ὅπως ἐπανάγῃ τὴν ἐκτροχιαζομένην κοινωνίαν εἰς ὁδὸν τινα βαθὴν καὶ πορεύσιμον, καὶ τότε ἀνεφάνοντο κατ' ἀνάγκην οἱ Πεισίστρατοι καὶ Καίσαρες καὶ Βοναπάρται. Τοιαύτη ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου θέλει αὐτὸς νὰ ἀποδίδῃ εἰς τὸν πλησίον, τὸ μὲν ἐκ περιφιλαντίας καὶ ἐγώισμοῦ, τὸ δ' ἐκ φθόνου πάντα τὰ κακὰ, ἀπερ αὐτὸς οὗτος ἤθελε πράξει, ἐὰν ἐν τῇ θέσει ἐκείνου ἐτύχχανε.

«Νόμος ὁ πάντων βσιλεύς θνητῶν τε καὶ ἀθανάτων ἀγεί δικαίων τὸ βιαιότατον ὑπερτάτη χειρὶ», κατὰ τὸν Πίνδαρον. Τὴν ὑψηλὴν ταύτην τοῦ Θεοῦ λυρικῶν ῥῆσιν ἐπειράθη ὁ ἀναρχικός καὶ πρὸς ἰδιωφελίαν μόνον ὁπαδὸς τοῦ φυσικοῦ δικαίου πλατωνικός Καλλικλῆς δὲ παντοίων σοφιστευμάτων νὰ διαστρέψῃ καὶ στρέψῃ ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἄλλ' ὁ μεθ' οὗ διελέγετο κοινωνικός πολίτης ἦν ὁ δεινότερος πάντων τῶν αἰῶνων διαλεκτικός παλαιστής. Ὁ ταπεινὸς καὶ ἀφανὴς υἱὸς τοῦ Σωφρονίσκου καὶ τῆς μαίας Φαιναρέτης Σωκράτης ἀνῆλθε τότε εἰς τὴν διὰ πασῶν, εἰς τὴν ὑπάτην τῆς διαλεκτικῆς αὐτοῦ δεινότητος ἀρμονίαν. Ἐλαβε θέσιν ἐξόχως ἀνθρωπιστικὴν κατὰ τοῦ λεπτεπιλείπτου πολιτικοῦ καὶ τοῦ ὁπαδοῦ αὐτοῦ Πόλου καὶ τῶν ἄλλων ἀκρωμένους μέχρι τούδε καὶ ἀμυνόμενος, ἀνέλαβεν ἤδη ἐπιθεσὶν ὑπὸ τοῦ ἀπτητόν αὐτοῦ δαιμονίου ἐλαυνόμενος ἀκατάσχετον καὶ ἀνυπόιστον. Ἀπέδειξεν ἀναντιλέκτως, ὅτι ἡ φύσις καὶ ὁ νόμος δὲν εἶνε ἐναντία πρὸς ἄλληλα, ἀλλὰ διὰ τῆς κατ' ἀνάγκην ἀνωτέρας συνταύτισεως αὐτῶν ἐπιβάλλεται χεῖρ ὑπερτάτη βιαιότατα κατὰ τῶν θελόντων νὰ ἀποδυσπετήσῃσι κοινω-

νικῶν στοιχείων καὶ ἐλεύθερα καὶ ἀναρχικὰ ἀπὸ ρυτῆρος νὰ διελαύνωνιν ὅτι ὁ νόμος, ἄρα καὶ ἡ φύσις, ἀπαιτεῖ τὸ ἴσον, ἀλλ' οὐ τὸ πλέον ἐνώπιον αὐτοῦ ἔχειν, ὡς ἐνόουν καὶ ἤθελον, προσποιούμενοι τοὺς κοινωνικοὺς ἀναμορφωτάς, οἱ Κριτίαι καὶ οἱ Χυρικλεῖς, οἱ Κατιλίαι καὶ οἱ Κίθηγοι ἀπέδειξεν ὅτι ἂν ὁ Ἡρακλῆς ἤλασε τὰς βούδας τοῦ τερατώδους Γηρῶνου, οὔτε πριάμενος οὔτε λαβῶν τούτους παρ' αὐτοῦ, ἔπραξε τοῦτο ὑπέικων νομοταγῶς εἰς τὰ κελεύσματα τοῦ ἀρχοντος Εὐρουσθίως.

Οὐδὲν ἦιτον καὶ τὸ κακόν, ὅποσον τὸ ἐπιδικώμενον ὑπὸ τῶν μὴ στεργόντων τὸν ὑπὸ τῆς φύσεως ἐπιβλαβόμενον ἐκ συννηωμένων ἀδυνάτων μονάδων νόμον ἀναρχικός, εἴτε κοινωνιστᾷ εἴτε μηδενιστᾷ ταχχάνουσιν οὗτοι, ἐδόθη πρὸς σῶφρονα καὶ ἀσφαλῆ τῶν ἀνθρωπίνων οἰκονομίαν, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ Πλάτων ἐδόξαζεν, ὅτι ἐκ τῆς αὐτῆς κορυφῆς τότε ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ἤρτηνται. Οἱ ἐπιφοβοὶ τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος ἐχθροὶ εἶνε αὐτοὶ οὗτοι φρουροὶ οὕτως εἰπεῖν ἀκόντες αὐτοῦ εἶνε ἐπόπται τῆς κατὰ τὴν βιωτικὴν πορείαν δρᾶσεως αὐτοῦ, ἐλεγκταὶ τῶν παραπτωμάτων καὶ κακιῶν καὶ ἀμαρτιῶν αὐτοῦ. Οὗτοι ὑπομνησκουσι κατὰ καιροῦ τὴν καθεστηκυῖαν κοινωνίαν διὰ τῶν καταχθονίων σικελικῶν Μαφριῶν, τῶν νεαπολιτανικῶν Καμμορῶν καὶ τῶν παρισινῶν Κομμουνῶν, διὰ τῶν ἐπὶ Ἀλεξάνδρου Β' καὶ Ἀλεξάνδρου Γ' (ἐν Βόρκι) μηδενιστικῶν καταστροφῶν καὶ φροβερῶν ἀποπειρῶν, διὰ τῶν ἐν Περσίῳ, ἐν Σιρίῳ, ἐν Βυρκελῶνῃ καὶ πολλαχόθι ἄλλοθι καταστρεπτικῶν μηχανημάτων, ὅτι δὲν πρέπει αὐτῇ νὰ ἔχῃ πολλὴν πεποιθήσιν ἐπὶ τοῦ ἀσχελοῦ αὐτῆς καὶ ὅτι δέον νὰ μὴ καθευθῇ φρονούσα ὅτι τὰ πάντα εὖ καὶ καλῶς κείνται καὶ ἔχουσιν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς πολιτισμῷ, ὡς ὁ ποιητὴς Λαμαρτίνος ποιεῖ τὸν Πλάστην, λέγων ὅτι μετὰ τὴν δημιουργίαν δούς δι' ὠθήσεως τὴν κίνησιν ἀπαξ εἰς τὸ σύμπαν, ἀπέσφρηξεν εἰς τὸ ἀναπαυτικὸν αὐτοῦ δωμάτιον πλήρησ ἀνταρσεκείας (il entra dans son répos). Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὁ καθ' ἡμᾶς πολιτισμὸς ἐχώρησε καὶ χωρεῖ διὰ τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐφευρέσεων, διὰ τοῦ ἀτμοῦ, τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ τῶν πολυσυνδυάστων χημικῶν συνθέσεων ἐν ἄλμασι γιγαντιαίοις εἰς πρόοδον ἀκατάσχετον, ἀλλὰ δὲν ἐξίκετο ἔτι καὶ πόρρω πολὺ ἀπέχει τῆς τελειότητος ἐκείνης, καθ' ἣν τὰ μέλη τῆς κοινωνίας ἅπαντα δὲν θὰ ρίπτων ἐπ' ἄλληλα βλέμματα βλοσυρὰ καὶ ἐπιφθονα. Πάντες οἱ πεπολιτισμένοι καθ' ἡμᾶς λαοὶ δὲν βσιλεύονται κυρίως, ἀλλ' αὐτοδιοικουῦνται καὶ σχεδὸν αὐτοκυβερνῶνται. Διὰ τῶν συνταγματικῶν καὶ δημοκρατικῶν τῶν πλείστον αὐτῶν συμβολαίων κατέχουσιν ἐν ταῖς ἰδίαις χερσὶ τὴν τύχην

1 Ἐν Γοργίᾳ, 483 E καὶ 484 A καὶ ἐξῆς.

καί τὸν προορισμὸν αὐτῶν. Στοιχεῖα τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν μηχανισμοῦ, ὅποια τὸ νομοθετικόν, ἐκτελεστικόν καὶ δικαστικόν, εἶσι τεταγμένα παρ' ἄλληλα πρὸς πορείαν καὶ φῶρὰν τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος ὁμαλῆ καὶ ἀπρόσκοπτον. Ὁ σοφὸς ὅμως μηχανισμὸς αὐτῶν εἶνε τόσῳ λεπτεπιλέπτως συνδεδυκαμένοι καὶ συνηρμολογημένοι, ὥστε ἀπαιτεῖται προσοχὴ καὶ μέριμνα ἀδιάλειπτος, μὴ ἢ ἐν τῷ ἰδίῳ μέρει ἐκάστου αὐτῶν λειτουργία παρεκτραπῆ καὶ ἐκ τῆς δυσαρμονίας ἐκλάμψῃ σπινθὴρ ἀναφλέξεως καὶ ἀνατροπῆς. Καὶ ἀπειλεῖται τοιαύτη ἐκρηξίς καὶ καταστροφὴ δ' ἐνὶ καὶ δυσκοινοῦντος ὑστερον σφῆδρα, ὅτε φαίνεται μὲν ὅτι χωρεῖ ὀλοταχῶς ὁ πολιτισμὸς, ἐτέρωθεν ὅμως ἐγκλείει σπέρματα μεγάλου ἐν τῇ ἀνθρωπότητι κινδύνου.

Πρὸ μεγάλων καὶ σοβαρῶν κοινωνιολογικῶν ζητημάτων μύει τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ βύει τὰ ὦτα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ νῦν μεγίστῃ αὐτοῦ ἀναπτύξει ὁ πολιτισμὸς, ἢ ἀναβάλλει τὸ θῆττον ἢ βράδιον βιαίως καὶ μετὰ τίς εἶδε τίνων καὶ ποιῶν ἀνατροπῶν καὶ καταστροφῶν τελεσθῶσιν. Αἱ καθεστηκυῖαι πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς κοινωνίας ἀρχαί, καίτοι πρὸς οὐδὲν ἕτερον ὠρίσθησαν ἢ πρὸς οἰκονομίαν τῶν ποικίλων αὐτῆς μελῶν καὶ δυνατὴν αὐτῶν διαβίωσιν, ἐν τούτοις αὐταὶ διατελοῦσιν ἐτι συνήθη καὶ τετριμμένην ἐργασίαν διεξάγουσαι. Μόνον ὅταν ὁ ἀνατρεπτικὸς ριζοσπαστισμὸς ὑπεράρῃ τὴν κεφαλὴν, ἢ κινουῦνται τότε ἄνω καὶ κάτω εἰσαγγελλεῖται ἀνακριταί, κλητῆρες καὶ χωροφύλακες, ἢ δρακόντεις νομοθετοῦνται νόμοι πρὸς περισυλλογὴν καὶ σύλληψιν ἢ περιστολὴν τῶν Ραβασῶν καὶ Σωμαρτῶν καὶ Μαθίων καὶ Βιλαῶν, τῶν Περίερα καὶ Δεβῶν, ἂν δὲν διηλώσων ὁ διέποντες νὰ δώσωσι διέξοδον εἰς τὴν φλεγαινουσάν κοινωνικὴν κατάστασιν, νὰ περισπᾶσιν καὶ στρέψωσιν ἀλλὰ ἄλλο τὴν προσοχὴν δι' ἐπιστρατειῶν καὶ κηρύξεως πολέμων ἐξωτερικῶν, ὅπερ ἐτι μᾶλλον χεῖρον, ἢ τοῦλάχιστον δι' ἐκπατρισμῶν, ἀποικιῶν εἰς ἄλλας ἡπειροὺς καὶ μεταναστεύσεων. Ὁ ἄνθρωπος φύσει ὢν περιφιλαυτὸς ἢ φθονερός, ὅταν δὲν διαπαιδαγωγηθῆ, καὶ πάντες δὲν παιδωγῶνται καὶ μάλιστα ὀρθῶς, δὲν ἀνέχεται τὴν ἐν τῷ πλούτῳ καὶ κοινωνικῇ ἀνισότητι διαφορὰν καὶ θέλει καὶ πειράσεται λιμνιωτῶν καὶ δυσπραγῶν νὰ ἀνατρέψῃ παντοτρόπως τὸ πᾶν. Εἰπομεν ὅτι καὶ αὐτὸς οὕτω πῶς βελτιῶν τὴν ἑαυτοῦ κατάστασιν, δὲν εἶνε πολέμιος ὑστερον τῆς ἀνισότητος καὶ τῶν διακρίσεων ἐφ' ᾧ καὶ αὐτὸς οὕτως ἐπιτελεῖται ἀνατρέπεται ὑπ' ἄλλων, ἐν τούτοις δὲν ὑποχωρεῖ πρὸ τοιούτου ἀμοιβαίου τῆτος. Εἶδομεν ὅποια τινὰ τὸ γενόμενον τυφλὸν ὄργανον τῶν μεταρρυθμιστικῶν ἀνατροπῶν, ὁ ἐπιβόητος Ραβασῶν, εἶπε πρὸς τὸν καταδόντα αὐτὸν ὑστερον ὑπηρετὴν ἐστιατορίου Λερῦ, διηγούμενος τὰς ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ, κακώσεις καὶ παθήματα· εἶπεν οὕτως εἰς τὸν Λερῦ, ἀγνωστὸς ἐπ' αὐτοῦ, παραπλησίως πρὸς τὸν πλατωνικὸν Καλλικλέα, ἅπαντα ταῦτα τὰ κακά εἶνε λείψανα παλαιᾶς βαρβαρότητος, ἅτινα πρέπει νὰ ἀρθῶσιν ἐκ τοῦ

μέσου δι' ἄλλων φρονημάτων ἢ πρὶν ἐκαστάσιν. Τότε ἐκ τῶν καπνίζοντων εἰρηπίων θὰ ἀναπαράχθῃ κρίσις καὶ δικαιοτέρα κοινωνία· ἰδοὺ ταύτην τὴν στιγμὴν κατεστράφη δι' ἐκρήξεως μία οἰκία (ἢ ὑπ' αὐτὸς δὴλ. πρὸ μικροῦ καταστραφείσα)». Οἱ ὑποβόλεις τῶν κοινωνικῶν τούτων ἀνατροπῶν ἐκπροσωποῦσι μίαν κατ' αὐτοὺς κοινωνιολογικὴν ἰδέαν, τὴν διὰ τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς τρόμου καὶ τοῦ πανικοῦ μετατροπῆ τῶν κοινωνικῶν ὄρων. Τί μέλλει λοιπὸν γενέσθαι;

Εἰς ὕψος ἀληθῶς δυσθεώρητον σπεύδει ἀνατρέχων ὁ πολιτισμὸς, ἀλλ' ὁ ἐν τῇ φορᾷ ταύτῃ ψυχολογῶν φιλόσοφος ἐταστής ἰλιγίξ κατὰ στρέφωσιν τοὺς ὀφθαλμοὺς οὐχὶ τὸσον ἐκ τοῦ ὕψους, ὅσον ἐκ τῆς μεγάλης ἀνισότητος καὶ διαφορᾶς τῶν κατ' αὐτὸ ἀνωμαλιῶν. Οὐδὲ ψυχία μηδαμινὰ βλέπομεν ἀποπιπτόντα ἐκ τῆς λουκουλλείου τραπέζης εἰς τὸν κάτωθεν ὡς καρχαρίαν χαινοῦσα πιναλέον καὶ ἔλειον Λάζαρον. Κίνδυνος λοιπὸν ἐπιπίπτει, μήπως οὐχὶ μόνον ἀνατραπῆ καὶ διασπαρῆ ἢ μετὰ τῶν φροντῶν παρατεθῆσθε αὐτὴν τράπεζα, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐν αὐτῇ ἀνακειμένοι σύσσωμοι καταβροχθισθῶσιν. Ἴνα ὁ νόμος τῶ ὄντι γένηται πάντων βασιλεὺς, ἵνα δι' ὑπερτάτης ἀληθῶς χειρὸς βιάσῃ τὸν ἐπιφθῶς ἐπιχαινοῦσα θῆρα εἰς ὑποχώρησιν, ἀνάγκη νὰ προσερχθῆ ὁ καθ' ἡμᾶς Λουκουλλὸς κατὰ τινὰ τρόπον ἐλευθεριώτερον μὴ περιοριζόμενος εἰς ἀνεπαρκῆ μόνον ψυχία, εἰς φιλανθρωπικὰ λεγόμενα σωματεῖα καὶ ἰδρύματα καὶ ἐλεημοσύνας. Ἀνάγκη καὶ Θεοὶ πείθονται, ἐπομένως πρέπει νὰ ἐξευρεθῆ μέσον ἀνεκτῆς διαβίωσης, εἰς modus vivendi. Τὴν στιγμὴν ταύτην εἶνε ἡ πρώτη Μαίου καὶ προαισθανόμενοι μυκηθμοὺς δεινῆς τρικυρίας, εἰ μὴ τυφῶνος καὶ καταγίδος, οἱ παρὰ τὸ πηδάλιον τῆς ἀρξαρμένης νὰ ἀστατῆ καὶ νὰ σαλεύῃ κοινωνικῆς νεῶς ἰστάμενοι, συνεννοῦνται πῶς θὰ ἀντιμετωπίσωσι τοὺς ἐκ τοῦ ἀσχοῦ τοῦ Αἰόλου ἀπολυθησομένους ἀνέμους. Θὰ ληρθῶσι βεβαίως μέτρα πρόνοι-κα, τιθεμένη ἐν χρήσει συνετῆ πάντων τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου κελουμένων μέσων, ἀλλ' οὕτως ἀναβάλλεται μόνον ἡ τελικὴ κρίσις, δὲν ἀποπίπτει τὸ παράπαν ὁ δεινὸς πολέμος. Δὲν ἦτο μικρὰ ἢ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Β' ἐννομένη χειραφέτησις τῶν δουλοπαροικῶν ἐν Ρωσίᾳ Μουζίκων. Ἐπιστεύετε τότε, ὅτι ἡ ἀνθρωπότης θὰ ἀνήρητο εἰς πρωτοφανῆ τελειότητα, ὅτι οἱ φραγμοὶ οἱ μεταξὺ τῶν κλάσεων θὰ κατέπιπτον, ὅτι θὰ ἀπεσβέννυντο τὰ ἔθνη μίσση, θὰ ἐξηλείφοντο αἱ ἀναμνήσεις αἱματηρῶν πολέμων, καὶ θὰ ἐβασίλευεν ἐν τῷ μέλλοντι εἰρήνη ἐπὶ γῆς καὶ εὐδοκία ἐν ἀνθρώποις. Ἐν τούτοις εἶδομεν, ὅποια ἐπὶ τούτῳ ἀμοιβῆ καὶ εὐγνωμοσύνη ἀπέδοθη! Βεβαίως ὁ μεγάλου ἐκείνου καὶ σπάνιος ἡγεμὼν ἠεργετο ἐξ ἀρχῶν κοσμοπολιτικῶν, ἀλλ' ἐποίησεν ἄλλα πρὸς τοῦτο γιγάντειον, ἐνῶ ἐπρεπε τὸ ἀπολυόμενον ἐξ ἀπίνης μεγαθύριον κατὰ μικρὸν καὶ μετὰ βαθμιαίας κοινωνικῆς ἐπὶ τὸ ἐνεργητικώτερον καὶ φιλανθρωπότερον νὰ ἀπελευθερωθῆ μεταρρυθμίσεις. Δὲν ἠρέθη λοιπὸν, δὲν ἐκορέθη τὸ λιμῶττον θη-

ρίον εἰς τὴν τῶσων μόνον τροφίμων παροχὴν καὶ ἐξερεθισθείσης οὕτω τῆς ἀπληστίας αὐτοῦ κατεσπάρχε τὸν δωροδότην. Ἐκτοτε συνηταιριζόμενοι ἐτι μᾶλλον αἱ ἐν τῷ κόσμῳ πολυάνθρωποι ἀνατρεπτικαὶ τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν ἐταιρεῖαι κινουῦνται κατὰ βουλεύοντα κατ' αὐτῶν ἀνευδότης. Καὶ λοιπὸν τί τὸ ποιητέον οὐ μόνον πρὸς πρόληψιν παγκοσμίου κοινωνικῆς ἀναφλέξεως, ἀλλὰ καὶ θεμελιώσιν καὶ κτίσιν οἰκοδομήματος κοινωνικοῦ τοῦ λοιποῦ ἀσαλεύτου ἢ τοῦλάχιστον δυσσαλεύτου;

Δύο μόνον μέσα ὑπὸ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου ἐνδείκνυνται, ἡ σοφὴ καὶ δικαία, ἀλλὰ καὶ ἐγκαίριος τῶν ὁποίων χρῆσις ἄγει εἰς ἀποσβῆσιν τῶν ἐκ τῆς παραμελήσεως αὐτῶν ἐπικρυσταλλομένων πανωλέθρων κινδύνων. Ἐπὶ δύο στοιχείων ἐδράζεται ὁ κοινωνικὸς τοῦ ἡμετέρου πλανήτου κόσμος· ἐκ δύο στοιχείων μόνον αὐτὸς σύγκεται, τὰ ἄλλα δὲ, τὰ ὡς τοιαῦτα καὶ αὐτὰ φαινόμενα, εἶνε τεχνητὰ καὶ πεποιημένα. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἶνε ὁ ἄγρος καὶ ἡ βιομηχανία. Οἱ ἄγροται, ἐν οἷς καὶ οἱ ποιμένες, καὶ οἱ βιομηχανοὶ εἶνε οἱ δύο πολυεύμονοι, βαθυδύνατοι καὶ ἀκένωτοι μαστοὶ, ἐξ ὧν θηλάζει καὶ τρέφεται σὺμπαν τὸ ἀνθρώπινον. Οἱ μὲν παρέχουσι τὴν ἀκατέργαστον ὕλην, οἱ δὲ παραλαμβάνοντες αὐτὴν μεταποιοῦσιν εἰς τὸ ἐκ τοῦ γένους ἀπειροπλάσιον εἶδος. Ἀλλὰ πῶς διατελοῦσιν ἐχόντες ἐτι καὶ νῦν οὕτοι, μετὰ τὴν ἐπ' ἡ καυχόμεθα καὶ ἐναθρονοῦμεθα τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ πρόδοτον; Ἰκανῶς καὶ ἐπαρκῶς δεικνύουσιν ἐνθὲν μὲν αἱ ἀείρροι εἰς ἀγρίας καὶ σκοτεινάς ἡπείρους πρὸς ἔγκτησιν καὶ κατάληψιν ἐδάφους γῆς μεταναστεύσεις, ἐνθὲν δὲ αἱ διεθνεῖς καὶ παγκόσμιαι ἐργατικαὶ διαδηλώσεις. Ἀμφότερα τὰ φυσικὰ ταῦτα κοινωνικὰ στοιχεῖα δὲν ἔχουσιν ἐτι τὸ δὴ λεγόμενον μηδ' εἰς τὸ ἥλιμοῖρα. Εἶνε δουλοπαροικοὶ ἀγόμενοι καὶ φερόμενοι, ἀποπεμπόμενοι, λιμῶττοντες καὶ ριγῶντες ὑπὸ τῶν μοναρχῶν, γαιοκτημόνων καὶ κεφαλαιοῦχων. Ὅπου καὶ ἂν στρέψῃ τις τὸ βλέμμα, ἐν τῷ παλαιῷ καὶ τῷ νέῳ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ, καθορᾷ τὴν ἐν ἐπιφθῶ καταστάσει ἀδικίαν ταύτην καὶ ἐλειονότητα, οὕτω δὲ πολλῶν κρείττονες καὶ εὐδαιμονέστεροι ἀναφαίνονται οὐ μόνον οἱ ἀσυντακτοὶ καὶ ἀπολίτιστοι ἐτι λαοὶ, οἱ νομάδες καὶ σκηνῆται, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἡμιμάγριοι, καὶ αὐτοὶ ἐτι οἱ ἄγριοι. Ἀνὰ μυριάδας καὶ ἑκατομμυριάδας στρεμμάτων καὶ ἑκταρίων γῆς κατέχονται ὑπὸ εὐαρίθμων ἐν συγκρίσει εὐτυχῶν καὶ ὀλίγων γηγενῶν, τὰ δὲ ἀπόκληρα τῆς τύχης κατ' ἄγρους διαιτώμενα πληθῆ οὐδὲ βῶλον γῆς, οὐδὲ σπιθαμὴν ἐδάφους πρὸς ταρῆν τοῦλάχιστον ἐτι κέκτηνται, ἐτέρωθεν δὲ οἱ κάτωχοι καὶ κατεσκληκότες καὶ ρακένδυτοι τῶν πόλεων ἐργάται καὶ ἐργάτιδες μετὰ καὶ τῶν συνεργαζόμενων τέκνων αὐτῶν, οἱ μὴδὲ τὸν ἀέρα τὸν ἐλευθερὸν καὶ εἰς τὰ ἄλογα ζῶα κοινὸν δυνάμενοι ἐπαρκῶς νὰ εἰσπνέωσιν, ἀποκάνουσιν ὀσμηραί καὶ φθίνουσιν ἐκ τῆς πολυῶρου ἐργασίας καὶ τοῦ γλίσχρου τῆς ἀντιμισθίας, ἐξ οὗ οὐδέποτε δύνανται νὰ χορτάσωσιν ἄρτον ἢ νὰ καλύ-

ψωσιν οὐ μόνον ἐν θέρει, ἀλλὰ καὶ ἐν χειμῶνι τὰ τρέμοντα τοῦ σώματος αὐτῶν μέλη. Ἐκ τῆς τοιαύτης ὀσμηραίας δεινομένης ἐν φαινομένῳ περιλάμπρῳ πολιτισμῷ, κατεσπάρχεσθε οἱ μὲν τοῦ πλήθους ἀποθνήσκουσιν ἀγελήδων τῶν πατρικῶν ἐστιῶν πανέστιοι, οἱ δ' ἐπιδίδονται ἐν ταῖς κατακόμβαις καὶ τοῖς μυστηριώδεσιν ὑπογυίοις καὶ κευθμῶσι τῶν μεγαλοπόλεων εἰς ἀπειρώνομα καὶ δυσῶνομα ὄργια, πρὸ τῶν ἐποίων καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς Πολυνησίας ἄγριοι βεβαίως ἀποτροπιάζονται. Ἐκ τῆς τοιαύτης καταστάσεως δημιουργοῦνται καθ' ἐκάστην οἱ Πραντζῖνοι καὶ Τρόμπμαν καὶ οἱ Ἀντεροβγάλται, διότι ὁ οὕτω πῶς ἄγων πολιτισμὸς, ὁ βεβιασμένος καὶ ἐπίπλαστος οὕτω φωρομένος, ἀπούσης καθ' ἑσθὴ νοεῖται καὶ τῆς θεούσης ἢ ὄλων ἀπούσης παιδαγωγῆσεως καὶ ἠθικοποιήσεως, ἐκρίζει πᾶν ἀνθρώπινον αἰσθημα, ἐμβαπτει εἰς δηλητήριον τὴν ψυχὴν τῶν δυστυχῶν, ἀναδουσαι δ' ἐκ τῶν τοιούτων τεμμάτων καὶ τεμαχῶν τὰ τυφλά τῶν κοινωνικῶν ἀνατροπῶν ὄργανα, οἱ Ραβασῶν καὶ οἱ τούτοις ὄμοιοι. Οὕτω πῶς ἐνῶ ἐξ ἐνός οἱ γαιοκτημόνες καὶ κεφαλαιοῦχοι διατελοῦσιν ἀνευδῶτοι καὶ ἀτεγκτοὶ, πῶς μόνον πλειότερον καὶ ἀσφαλέστερον τὰ πενόμενα νὰ ἐκμεταλλεῖσθε πλῆθῃ διαλογιζόμενοι, ἐτέρωθεν ταῦτα παγκοσμίως συνεννοούμενα, πῶς ἀσφαλέστερον καὶ ἀνυσιμώτερον τὸν περὶ τοῦ βίου τοῦτον ἀγῶνα νὰ διεξαγάσωσιν, ἀρχονται διὰ προλόγου ἀπαίσιου τοῦ παγκοσμίου τούτου δράματος, δι' ἐκρήξεως καὶ ἀνατροπῶν σποραδικῶν μὲν, ἀλλ' ἄλλεπαλλήλων. Ἐν τῷ παρόντι ὁ κοινωνισμὸς ἐγκλείει ἐν αὐτῷ τὴν διδμὴν τῆς ιδέας, ὁ δὲ γαιοκράτορας καὶ ὁ κεφαλαιοῦχος τῶν τῶν ὀλικῶν μέσων καὶ τοῦτο μὲν, καθὼ ὀλικόν, εἶνε φθαρτὸν καὶ παροδικόν, ἐκείνο δ' ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ διαρκές καὶ ἀθάνατον. Τοιαύτη ἰδέα τυγχάνει μυριοδύναμος δυναμίτις καὶ νιτρογλυκερίνη, ἥτις ἐπ' ἄπειρον πιεζομένη δύναται διὰ τῶν περιεχομένων φοβερῶν ἀερίων στοιχείων ν' ἀνατινάξῃ τὸ πᾶν εἰς τὸ μεσουράνημα. Τὰ πάγκαλα καὶ κολοσσαῖα τῶν Παρισίων καὶ ἀλλαχθὲ μέγαλα, ὁ ἐν αὐτοῖς πλοῦτος καὶ ἡ χλιδὴ ἐξερεθίζουσιν ἤδη τῶν πειναλέων καὶ βουλιμίωντων ἀνθρώπων ὄντων τὴν λύσαν. Τρομοκρατικὴ ἀτμόσφαιρα πιεῖε ἡδη δεινῶς τοὺς ἐνοίκους καὶ κατόχους αὐτῶν, σχηματίσασα ἐν αὐταῖς τὴν πεσοιθῆσιν, ἐτι ὑψίσταται ὡργανωμένον ἀνατρεπτικὸν κόμμα, διακλαδούμενον διὰ πολυαριθμῶν κομιτῶν ἀνὰ τὰς χώρας πάσας, ἄρατον δὲ καὶ ἀσύλληπτον τυγχάνον, καὶ συνέχουσα αὐτοὺς εἰς νευρικὴν ὑπερευαισθησίαν καὶ ἐξαψιν, ἐξ ἧς ἀσφυκτιῶσι καὶ δὲν δύναται μήτε νὰ φύγωσι μήτε νὰ παραμείνωσιν.

Οἱ Παρισιοὶ δὲ, καθὼ πάντοτε οὐ μόνον ἐγκέφαλοι ἀλλὰ καὶ καρδία, τῆς ὁποίας οἱ ζῶηροι καὶ σθεναροὶ πάλμοι μεταδιδόμενοι διὴν ἠλεκτρικοῦ ρευστοῦ συγκινῶσι καὶ διαθέτουσιν ὁμοίως πάντα τὰ ἐργατικὰ κέντρα τοῦ τε παλαιοῦ καὶ νέου κόσμου· οἱ Παρισιοὶ, ὁ ἐν ἀνθρώποις οὕτως θαυμάσιος μικρόκοσμος, διατελοῦσιν ἤδη διὰ τὰς κοινωνιολογικὰς ταύτας αἰτίας ἐν ὄργασμῳ ἀπει-

ριγράπτῳ. Τὴν στιγμὴν δὲ ταύτην ἄγειται ἢ ἐκπληκτικῆ τῶν ἐργατῶν τῆς πρώτης Μαίου ἐορτῆ. Τίς ἐγγυᾶται, ὅτι κατὰ ταύτην, καθ' ἣν συλλαλητήρια ἀπέραντα, ἐν οἷς ἀνακτύσονται διατυπούμενα πορφύρεῳ κοινωνιστικὰ προγράμματα, συγκροτοῦνται, δὲν θέλουσιν ὑπεισθῆσαι ἢ σήμερον ἢ αὔριον οἱ ἀναρχικοὶ τῆς καθεστῆρας κοινωνίας ἀνατροπῆς καὶ παρασύροντες τὰ πλῆθῃ καὶ ταυτίζοντες ἀμοιβαίως ἐκάτεροι τὰς ὑποθέσεις καὶ ιδέας αὐτῶν δὲν θέλουσιν ἀνατρέψει τὸ πᾶν;

Τὸ κοινωνικὸν ἔδαφος τυγχάνει κατάσπαρτον ἐκ πυριτίδος, διότι ὁ ἀνθρώπινος κόσμος, καὶ οὗτος εἶνε μόνον οἱ ἀνευ ἄγρου ἄγροται καὶ οἱ ἐκμεταλλεῦμενοι ἀσπλάγχως ἐργάται, δὲν εἶνε τὸ παράπαν πύκαρισθημένοι, οἱ δὲ πολυάνθρωμοι ἀναρχικοὶ ἵστανται ἔχοντες ἀνὰ χεῖρας τὸ πυροδτικὸν σκονίον καὶ κειροσκοποῦντες, ὡς ἐν τοιαύταις κινήσεσιν, οἱ αἱ παγκόσμιον τῶν ἐργατῶν πρὸ πάντων διαδηλώσεις, ἵνα ἐναύσωσιν αὐτὸ. Τίς θὰ πατάξῃ σθεβαρῶς τὴν χεῖρα τοιούτων φοβερῶν πυροβολητῶν; Τίς θὰ ἀποκόψῃ τὸ τοιοῦτον σκονίον; ἢ μᾶλλον τίς ὁ σφῶρων τὴν οὕτως εὐρέως κατεσπαρμένην πυριτίδα ἢ δυναμίτιδα; Ἡμιστὰ βεβαίως πρὸς τοῦτο ἐπαρκῆς εἶνε οἱ ἀστυνομικοὶ διευθυνταὶ καὶ οἱ εἰσαγγελεῖς καὶ οἱ ἀνακριταί, οἱ χωροφύλακες καὶ κλητῆρες καὶ αὐτοὶ ὁ ἐκ τοῦ πλήθους στρατῶς. Ἴνα ὁ κοινωνικὸς νόμος ἐνταῦθα τῷ ὄντι δειχθῆ, ὅτι εἶνε πάντων βασιλεὺς, ἐν' ἀποπλήρη τούτοις καπλευομένους καὶ ἐκμεταλλενομένουσιν ὑπερυψηλῶς κοινωνικῆς ιδέας καὶ μεγάλας ἀρχάς, δέον ν' ἀναφανῆ Ἡρακλῆς, νὰ ἐπιφοιτήσῃ Προμηθεὺς, οὐχὶ Ἐπιμηθεὺς, ὅπως δυνθῆθ' ἢ ἀναδιοργανώσῃ καὶ μεταρρυθμίσῃ αὐτόν, οὗτος δὲ εἶνε αὐτὴ αὐτὴ ἡ κοινωνία ἐπιφέρουσα δι' ἡρακλείων καὶ μεγαλοφῶν ὀργάνων τὰς ἐπιγούσας ἐν τῷ κοινωνικῷ καθεστῶτι ἐπὶ τὸ δικαιοτέρον καὶ φιλανθρωπότερον πρὸς τὰ πλῆθῃ, πρὸς τοὺς ἀγρότας καὶ ἐργάτας, ἀναδιοργανώσῃ καὶ μεταρρυθμίσει. Ἡμῖντρα δὲν χωροῦσι, διότι οἱ ἐκ τοιούτων μονομερῶς εὐεργετούμενοι γίνονται ἐπιλήσμονες τῶν πρότερον ὀμοιοπαθῶν, αὐτοὶ δὲ, ὡς πολλὰκις ἐγένετο, ἐπαναλαμβάνουσι, καὶ δὴ καὶ μετὰ πολλῶν μείζονος σφοδρότητος καὶ βριαοπαθείας, τὰς αὐτὰς καὶ πρότερον ἀνατρεπτικὰς ἐνεργείας. Τότε δὲ, ἐν ἐμμονῇ περὶ τοιούτων πλημμελῆ κύκλων ἡ ἐσχάτη πλάνη χεῖρων τῆς πρώτης· τότε τίς εἶδε, τί γενήσεται καὶ πῶς εὐρεθῆσεται ἡ κοινωνία τὴν ἐπιούσαν μιᾶς πρώτης Μαίου. Ὁ τρόπος δὲ τῆς τοιαύτης κοινωνικῆς ἀναδιοργανώσεως, ὁ οὐχ ἦττον σοβαρὸς καὶ περισπούδαστος, ἀποκτείνει ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ἀμείσως πρὸς τοῦτο τὸ διάφορον ἐχόντων. Ναί, εἶπεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου θὰ τρώγῃ τὸν ἄρτον αὐτοῦ, ἀλλ' ἔδωκεν ἐν αὐτῷ ἐν ταῦτῳ γῆν, συνέπλασε δ' ἐν αὐτῷ τὸ πρὸς συναρμογὴν καὶ συντήρησιν δίκαιον. Ἐπὶ τοιούτων βῆθρων βαινῶν καὶ ἐριδόμενος ὁ κοινωνικὸς νόμος δύναται μόνον νὰ πατάσῃ ἀφραδῶς τοὺς καπλευομένους καὶ τολμῶντας καὶ ἀποπειρωμένους νὰ διασείσωσιν αὐτὸν ἐξ ἰδιοφελείας μόνον ἐπιβούλους καὶ νὰ

εἶνε τῷ ὄντι πάντων βασιλεὺς, θνητῶν τε καὶ ἀθανάτων. Ταῦτα ἐν τούτοις καταπατοῦνται καὶ ἐν μέσῳ ἐτι τῷ χριστιανικῷ πολιτισμῷ, ἐνῶ δέον καὶ ἐπανάγκαις οἱ τῶν κοινωνικῶν ὁμῶν διακριτικαὶ νὰ ἔχωσιν αἰετοῦ ὑπ' ὄψει τὴν βραχυτάτην, ἀλλ' ὅψιστα βραχυσημαντὸν τῆς θρησκείας ρήτραν, «ὄ σὺ μισεῖς, ἐτέρῳ μὴ ποιήσης».

B. VILAQUE
ΑΙ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑΙ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ
GASTON BOISSIER
—
Η ΡΩΜΗ

Ἐρθάσαμεν ἤδη εἰς μίαν τῶν περιόδων ἐκείνων τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας, περὶ ὧν ἐγένετο ἡμῖν λόγος ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης μελέτης. Ἡθέλε τις νομίσει ὅτι μετὰ τῆς Αυτοκρατορίας συγκρατησάσης διὰ παντός καὶ τὸ μέλλον τῆς Ρώμης· ἀλλὰ τούναντιον στάδιον λαμπροτέρας δόξης ἀρχεται ἀνατέλλον δι' αὐτὴν. Αἱ τοιούτου εἶδους ἀναγεννήσεις ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἀποτελοῦσι τὸν ἰδιαιτέρον χαρακτήρα τῆς πόλεως ταύτης. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐπιζῆ τῆς Αυτοκρατορίας καὶ διαδέχεται ταύτην. Ἡ Ρώμη γίνεται πρωτεύουσα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ὡς ἦτο πρότερον τοῦ ρωμαϊκοῦ, ἢ δὲ νέα θρησκεία ἀποδίδει αὐτῇ τὸ ἀπολεσθὲν ἀξίωμα. Τὰ γεγονότα ταῦτα δὲν συνετελέσθησαν βεβαίως ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ· ἐδέξασθε μακρὸς νὰ παρέλθῃ χρόνος καὶ ἐκτακτοὶ νὰ συμβῶσιν περιστασεῖς. Παρατηρῶν ἐντὶ ἐκκλησίᾳ τῶν Quattro Coronati τὰς παριστώσας τὴν ἀποθέσιν τοῦ Κωνσταντινίου τοιογραφίας ἐπέκθησεν ὅτι καλῶς πράττει ἡ ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία τιμῶσα αὐτὸν οὕτω· διότι διπλῆν προσέφερεν αὐτῇ εὐεργεσίαν· πρῶτον ἐγκολυθεῖς τὸν χριστιανισμὸν καὶ δευτέρον μετενεγκὼν τὴν ἔδραν αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἡ ἐν Ρώμῃ παρουσία τῆς αυτοκρατορικῆς ἐξουσίας ἤθελεν ἀναγκάσει τὴν πρόδοτον τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἀπομονωθεῖσα ἦδη, ἐμεγαλύνθη ἐν ἀνάσει καὶ τὸ πᾶν προσεῖλκυσε εἰς ἑαυτὴν. Ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Ἐ' αἰῶνος ἤρξαντο κατανοοῦντες τὴν νέαν τῶν πραγμάτων φάσιν· Γαλάτης ποιητῆς, ὁ ἅγιος Εὐτύχιος (Saint Prosper) λέγει ρητῶς ὅτι ἡ Ρώμη, καταστάσα ἔδρα τοῦ ἁγίου Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἐγένετο κέντρον κοσμοκράτειρα καὶ ἐτι διὰ τῆς θρησκείας ἐπανέκτησε πᾶν ὅτι ἀπέλεσε ἡττηθεῖσα.

Facta caput mundi, quidquid non possidet armis, Religione tenet.
Τὰ μνημεῖα τῆς χριστιανικῆς Ρώμης ἐνδιαφέρουσιν ἡμᾶς ὑπερ πάντα τᾶλλα, διότι καταγόμεθα πάντες ἐκ τοῦ χριστιανισμοῦ· τέκνα αὐτοῦ ὑπῆκοα ἢ ἀπειθῆ, δὲν δυνάμεθα τὴν μητέρα ἡμῶν ν' ἀπαρηθῶμεν, ἢ δὲ ἱστορικῆς αὐτῆς θὰ εἶνε πάντοτε καὶ ἡμῶν αὐτῶν ἱστορία. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν ἐκδρομὴν ἡμῶν τὴν ὀπίσω πρὸς στιγμὴν ἐνομιμασμεν περατωθεῖσαν. Ἡ νέα ἡμῶν περιόδεια οὐδὲ συντομωτέρα οὐδ' ἦττον ἐνδιαφέρουσα θὰ εἶνε ἐκείνη ἐν ἧσιν ὁποῖον πρὸ μικροῦ ἐξετελέσθη ἀνὰ τὰ μνημεῖα τῶν Κισσάρων. Ἡ Ρώμη ἔχει τὸ μοναδικὸν πλεονέκτημα νὰ κέκται τὸ ἀρχαιότατον τοῦ Χριστιανισμοῦ μνημεῖον.

Πτωγή και δεδιωγμένη, η ανετέλλουσα θρησκεία, δεν ήδύνατο έτι να ανεγειρή τους μεγαλοπρεπείς εκείνους ναούς τους οποίους και αυτός ο άμειλικτός έστεβόθη χρόνος. Και αυτή άλλως τε η κατά τους χρόνους εκείνους απόλυτης των Ιεροτελεστιών δεν επέτρεπε τουτο. «Ούτε βιωμός, ούτε λαός, έχομεν» έλεγεν εις τών άρχαιοτάτων απολογητών, ο Μνυούκιος Φηλιός. Συνήρχοντο κατ' αρχάς έντός των Ιδιωτικών οικιών, συγκαίως δέ ήλλαζον άπό τον συνθηροίσεως. Ένα τους διώκτας αυτών αποπλανώντων. Οι δέ ανεγερεθέντες άργότερον, κατά τους χρόνους του Άλεξανδρου Σεθήρου και των διωδόνων αυτού εύκτήριοι οικιοι, ή ήσαν βεβαίως πενιχρότατοι, όλοι ήρμοζον εις αίρεσις, ή τις μόλις όσα άνεκτή, προσεπίθει να έλκυθον τον δυνατόν όλιγώτερον την προσοχήν της έξουσίας. Έπί Διοκλητιανού άλλως τε κατεστράφησαν πάντες. Έκείνο όπερ περιστάτω ήδη αναγκάιον, ήτο ό ένταφιατός των νεκρών, ους ήθελον μετά των αδελφών αυτών να συνθάπτωσιν: η κοινότης αυτή, όπως έν τή ζωή, έπρεπε να εύρισκηται συννηγμένη και μετά θάνατον. Έις τούτου προήλθον οι Κατακόμβαι. Κατά ποίαν έποχήν ήρξανται ποιούντες χοήσιν αυτών; Τινές αυτών δύνανται έως ν' άναχθώσιν εις τον Β' αιώνα, άλλ' οι πλείοται άνήκουσιν εις τον έπόμενον. Ο κ. de Rossi άνεκαλύψεν έν τή κοιμητηρίω του Καλλίστου τους τάφους των Παπών του Γ' αιώνας: εινε ούτοι συγκλητικης απόλυτης. Έπό απόλυτης πλάκας, παντός έστερημένης κοσμημάτος, καλύπτεται τό σωμα αυτών άντι παντός επικαρίω επικυίου ανακινώσκει τις τάς λέξεις μόνον ταύτας: Α ν τ έ ρ ω ι ς , έ π ί σ κ ο π ο ς . Ε υ τ υ χ ι α ν ό ς , έ π ί σ κ ο π ο ς . Μόνον επί του τάφου του Φαδικανού, άγνωστος γειρ προσέθηκε βραδυτέρων την λέξιν μάρτυς. Η έκτακτος αυτή απόλυτης περιέργων αποτελεί άντιθεσιν προς τα πομπώδη μνημεία των νεωτέρων Παπών, τά πληρούοντα σήμεραν τάς εκκλησίας της Ρώμης.

Όρείλει τις να επισκεφθί τάς Κατακόμβας: ουδέν βεβαίως ήλιγητρον έχει ό περίπατος ούτος, νομίζει τις μάστιγα κατ' αρχάς, ότι ουδ' ώφέλιμος εινε: ταχώς άπαυδή διατρέχων τάς άτελευτήτους εκείνας ύπογειούς στοάς, των όποιων οι τοίχοι ειναι διάτρητοι ύπό σηκών παραλλήλων, όμοιάζόντων προς σειρές σφραγιδών υπερκειμένων άλλήλων, έν οις εισήγον τα πτώματα των θεωνών, μετά βραχυχρόνιον δικιμονήν δεν δύνανται τις πλέον να ύπερέρη την έν αυτοίς ψυχάν ύγρασίαν και την ευρωπική όσμην ήν αναδίδουσιν. Άλλ' έν ύπερνωκίαν την δυσάριστον ταύτην έντύπωσιν, κισορθώτη να παρατηρήση εκ του πλησίον, ήλει εύθως κατανοήση ότι οι επιμηκείς ούτοι διάδρομοι, οι εκ πρώτης όψεως τόση μονότονοι όντες, πολλά δύνανται να διδάξωσιν ήμάς. Καί πρώτον αυτό τό μέγεθος αυτών, τό όποιον τόση άνιζόρην εξέλαβον, παρέρει ήμιν ιδεάν της πληθούς των κατά τον Γ' αιώνα χριστιανών. Πιθανή εινε η γνώμη καί ήν έκαστον των κοιμητηρίων τούτων συνίστατο κατ' αρχάς εκ μιας και μόνης μικράς έκτασεως κρύπτει, την όποιαν ό πλουσιώτεροι των χριστιανών κτεσκεύαζον κατάθεν της ιδιοκτητου αυτών γης, να πώσιν ιδίαν αυτών ταφήν χρησιμεύτη. Όπως δέ παρ' τοίς Έθνικίς ειθισται να προσφέρωσι θέσιν έν τοίς οικογενειακόις αυτών μνημείοις εις τους άριστους των φίλων, ή εις τους πιστοτέρους των άπελευθέρων, ούτω και οι χριστιανοί έφιλοξένουν έν αυτοίς

της πίστει; αυτών τους όπαδούς. Άλλά του άριθμού αυτών αυξανόμενον άκαταπίστως, έδότηεν όπως τους μέν τάφους συμπικνώσων. την δέ κρύπτην μεγαλύνωνται και κατ' αρχάς μέν προσέθηκον άλλης κρύπτεις παραλλήλων των άρχικών πληρωθέντων δε και τούτων, ύπέσκαψαν τό έδαφος και έσχημάτισαν τοιουτοτρόπως ύπό τά διάφορα στρώματα της γης: τά πολυόρρα ταύτα νεκροταφεία. Ο δικρέγων τους λαβυρινθώδεις τούτους ύπογειούς διαδρόμους, οι όποιοι διασταυρούνται και συμφύρονται προς άλλήλους, ό κτεροχόμενος ή ανερχόμενος της στενάς κλίμακας τάς από του ενός εις τον άλλον όροφον άγούσας, ό βλέπων την φρονιδα ήν κατατέλλον όπως μηδ' επεπακηγή γης άρρηστωσιν, έχει πρό των όρθωλιών αυτού εναντιωστάντων εικόνα της ταχύτητος μεθ' ης τό νέον θρησκειαμα εξηπλώθη.

Και άλλα σπουδαιότερα τούτων διδάγματα πέρχουσι αι Κατακόμβαι, εις τον έρχοντα την ύπομονήν εκ του σύνηςγυ: να εξετάση τους τάφους. Ρίπτοντες βλέμμα επί των επί αυτών επιγραφών, παρατηρούμεν, άν ό χρόνος δεν εξήλειψεν αυτάς: έντελειως, ότι ως επί τό πολύ σύγκεινται αυται εκ μιας μόνον ή δύο γραμμών: τό όνομα και η ηλικία του μεταστάντος, η χρονολογία του θανάτου αυτού, ένα οι οικείοι κατά τον ώρισμένον χρόνον επιτελώσι τά ειθισμένα μνημόσυνα, και ουδέν πλέον. Ητο άνα ελεύθερος ή δουλος, πλούσιος ή πένης, άρχων ή πολίτης άπλοός: άλλά τί ένδιαφέρουσι αι διακρίσεις αυται του επιτελου βίου, τον μέλλοντα να έμψυχήθην έννώπιον του Κυρίου; Μηδ' τα συνήθη επί των τάφων κοσμητικά επιθέτα ή εφρησε εκεί μίσηρο τις μόνον ένίοτε, μη δυναμένη να συγκρατήση την λύπην αυτής, λέγει ήμιν ότι τό τέκνον τό όποιον άπέλευσε ήμιν τό ψυχή άκακος και άθωα. Προσθέσατε από καιρού εις καιρόν εις ταύτα, τινά των συμβόλων εκείνων των αναμνησκόντων εις τους πιστούς την κοινήν αυτών λατρείαν, ως: την άγκυραν, τον ήλθον την πιστοτεράν, η ευθεδής τι ρητόν συντόμως έμφράζον τάς εύχάς των επίζώντων: «Ο θεός άνηψύσει αυτον!» ή «Κοιμώ έν ειρήνη!» Πόσον εύχλωτος εινε η απόλυτη αυτή, η άνεφρακτος αυτή όδύνη και η πίστις ήτις δεν έχει ανάγκην περιττών λέξεων όπως έκδηλωθί! Ύπερ πάν' άλλο οι τάφοι ούτοι θέτουσιν ήμάς εις άμεσον προς τους πρώτους του Χριστιανισμού χρόνους επισκοπιανών. Τινές τούτων φέρουσι ζωγραφίας: ά ό χρόνος σχεδόν εξηράνιτεν. Πάντα αι ζωγραφίαι αυται επιτεμμένες χρηζουσι μελέτης, ως τά πρώτα βήματα της χριστιανικής τέχνης άπεικονίζουσαι, και διότι εξ αυτών εξαγομεν ότι εύθως εξ αρχής γεγονήθη τό ζήτημα τό μέλλον ν' αποφασίτη περί της μελλούσης της τέχνης ταύτης πορείας. Μέχρι τίνος, δηλον ότι, σημείου επετρέπετο αυτή να επωφελήθη της αρχαίας τέχνης; ώρειλε άρα γε διά τάς νέας αυτής δοξασίας και νέας να έξείρη πρακταίται; ή ήδύνατο άνευ διαταγμού ν' θανατωθί παρ' τών καλλιτεχνών του παρελθόντος πάν ό,τι προσήκον αυτή; «Όσον άρρα εις την δικασμητικήν, ουδέλω; έδίτασαν οι χριστιανοί: ουδέν κακόν διεβλεπον κοπιούντες τους τοίχους αυτών: δια έμφωφάτων ρωπογραφίων η ζωγραφίζοντες επί αυτών μυθολογικά πτηνά η δαιμόνας πειρωτούς: μέτω διαυθών μαζάνδρων.

Άνεγρψαν τοιουτοτρόπως, άνευ ουδέμιας παραλλήλης, τ' αρχαία πρότυπα, εύρίσκει δέ τις έντός των νεκρικών τούτων ασύλων

όρόφους χρισιστάτους ένθυμίζοντας τάς μάλλον ιδιορρυθμούς Πομπηϊανός τοιχογραφίας. Προκειμένου όμως περί πραγματικων εικόνων, έν μείζονι διετέλουσιν άπορία: καταφάνεται δέ η άπορία αυτών έν τή συνηθειά ήν ειχον τάς αυτάς πάντοτε ν' αναπραστώσι σαηνάς. Ικανά θέματα ένέπνευσαν αυτοίς η Άγία Γραφή, τά όποια επνεύλαβον άκαταπίστως: και άνευ ουδέμιας σχεδόν παραλλήλης: τον Μωυσήν δηλο, ότι, εξαγοντα εκ του βράχου τό ύδωρ, τους τρεις πύλας έν τή κμίην, τό μαρτύριον των όποιων παρώτρων εις μίμησιν, και την ιστορίαν του Ίωανν' εξερχόμενου ζώντος εκ της κοιλίας του κήτους, έν τή όποια άλληγορικώς διεβλεπον την μετά θάνατον ζωήν. Είς πολύ μεγαλειότερα δυσχερείας ενέβαλε τούς ζωγράφους η Καινή Διαθήκη: ένα αππλαγώνων αυτών καταφύγουσιν ένίοτε εις την μίμησιν της αρχαιότητος. Εικονίζουσι ούτω τον Χριστόν ότε μέν ύπό τον τύπον ποιμενός: φέρουσε εις τους ώμους αυτού τον άμνόν, ότε δέ ύπό τον τύπον του Όρρέως γοητεύοντες δια των άσμάτων αυτου τά ζωα: καιτοι δε οι χριστιανοί ζωγράφοι επέφερον επί των πρακταίτων τούτων τάς άπειτουμένες, όπως καταστήσωσιν αυτάς επιτηδειότερας εις έφρασιν της ιδέας αυτών μεταβληάς. δεν δύνανται τις έν τούτοις να άρηθί ότι τάς βάσεις και τάς γενικίας γραμμάς παρ' των Έθνικών παρέλαβον καλλιτεχνών. Βλέπομεν λοιπόν ότι εύθως εξ αρχής, η χριστιανική τέχνη έτραπή την όδόν, ήν επίπρωτο και εις τό μέλλον ν' ακολουθήθη: εκ της αρχαίας μέχρι τίνους να έμψυχήται τέχνης, προσπαθούσα πάντοτε να συνδυάζη αυτην προς τάς ίδιές θρησκειατικησ ποιηθείσας. Την μέθοδον αυτην βλέπομεν άρχομένην δειλωσ έν ταις Κατακόμβαις, προαγομένην δε εις τό τέλειον έν τω Βατικανώ. Έχοντες εις την διάθεσιν ήμιν τά δύο ταύτα ακρόατα και έναντία της χριστιανικής τέχνης όρια, δυνάμεθα έν αυτή τή Ρώμη, να παρακολουθήσωμεν πλάσας αυτής τάς εξελίξεις.

Έν Ρώμη επίσης φηδομήθησαν και αι πρώται μετά την μεταβολήν της θρησκείας ύπό του Κωνσταντινου εκκλησιαί, έν αυτη δε περιεσώθησαν και τά άργαιότατα μνημεία του θρηκοδεσποστος Χριστιανισμού. Άλλά δεν εκφράζομαι όρθως λέγων ταύτα, διότι μόνον ήγη αυτών ουχι δε και αυτα ταύτα περιεσώθησαν ήμιν. Και ύπαρχουσι μέν σήμεραν εκκλησιαί όνομαζόμεναι Άγιος Πέτρος, Άγιος Πάυλος, Ακτεράνσιον, άλλά δεν εινε αυται αι ύπό του Κωνσταντινου οικηδομηθείσαι: επιδιώρθωσαν και άνεκαίνισαν αυτάς τασάκι, ώστε δύνανται τις να ειπή ότι μόνον τά όνόματα αυτών διετήρησαν εκ του παρελθόντος. Σοδύρα παροργίζε ήμάς τούτο, κινδυνεύομεν δε αυτηρώς να μεμφώμεν τους πάπας διχ τους άνωφειείς κόπου, ους κτεββαλον και τά χρημάτα τά όποια εδπαίνηταν όπως καταστρέψωσι τά γεραρά εκείνα της αρχαιότητος λείψανα.

Πλήν δεν ήνώδουν ούτοι τό κακόν όπερ διεπραττον εκ των επιγραφών τούναντιον μαζάνωμεν ότι και ένθυρόνοντο έρ' οις ήμείς ως εκκληματούντας κατακρίνομεν αυτούς. Από της γθεις μόλις χρονολογείται ό αρχαιολογικός ήμιν ζήλος: εις δε τή Ρώμη εινε σχεδόν άγνωστος έτι. Πίος ό θ' δι' επιγρούτων έκαλύψεν κοσμημάτων την αρχαίαν Λιβεριανήν Βασιλικήν (την νυν καλουμένην Santa Maria Maggiore) και καί ήν ώραν φάρω έτι καταγινομεν ανακαίνίζοντας τον Άγιον Ίωάννην του Ακτεράνσιου, καταστρέφοντας ούτω και τά όλιγίστα έν αυτώ ένταφιαθέντα

ήμιν ή σπουδή αυτών: διότι πάντοτε σχεδόν παρεχουσιν εις τον μετ' έπιστασίας επισκεπτόμενον πολυτίμους τινας περί των χρόνων εκείνων ειδήσεις. Λάθωμεν επί παραδείγματι μίαν των περιεργωτάτων, την έξω των τειχών Άγίαν Αγνήν. Εινε ύποδομημένη έντός ύπογείου: κτεργεται τις εις αυτο δι' εύρειας κλίμακας εκ τριόκοντα πέντε αποτελουμένης βαθμιδών, κάτωθεν της όποιας εκπληκτος εύρίσκεται ό έπισκεπτής έντός εκκλησίας, οι τρεις νάρθηκες της όποιας ύπό αρχαίον υποστάσεις στύλων. Η εκκλησία αυτη άντεκατέστητε προφανώς ένα εκ των αρχαίων εκείνων σηκών τους όποιους κτεσκεύαζον εν ταις Κατακόμβαις, εις ήν άκριθώ; θέσιν ένταφιαζόντο οι μεγαλομάρτυρες, του Χριστιανισμού. Ούτως η Άγία Αγνή μεταφέρει ήμάς εις αυτην την γενέσιν της λατρείας των άγιων. Η εκκλησία του Άγίου Ακτεράνσιου, της αυτης περίπου ούτα εποχής, εινε φηδομημένη ύπό άλλοιους νατά τ' όρους: άντι να εύρισκηται αυτη, ως η Άγία Αγνή εις τό αυτο με τάς Κατακόμβαις βάθος, εύρείεται τούναντιον επί της επιφανείας του εόρφου: τό θυσιαστήριον κείται ακριβώς άνωθεν του τάφου των μαρτύρων, τον όποιον δύνανται ό επισκεπτής να διακρίνη δια μέσου ότης και να κατέβη εις αυτον δια κλίμακος Τοιούτας ύπογειούς άγιών λειψανοθήκας εύρίσκει τις εις πάσας σχεδόν τάς πλακιάς της Ρώμης εκκλησίας, αι όποια μεθ' όλας τάς τροποποιήσεις, μεθ' όλους τους ακρωτηριασμούς ους ύπέστησαν, σώζουσιν έτι ήγη την του παρελθόντος: εις τρόπον ώστε, λαμβάνοντας εκ μιας εκάστης εξ αυτών πάν ό,τι άουσίως άφικαν οι τόσων κακοζήλων άνακαίνισαντες αυτάς και συννοώντες ταύτα, δυνάμεθα να φαντασθώμεν όποια περίπου ήσαν κατά τους χρόνους της κτισείας των.

Φαντασθώμεν εύρειαν αυλήν τετραγωνικήν περιβαλλομένην ύπό στας ως η του Άγίου Κλήμεντος, και έχουσαν δεξαμενήν έν τω κέντρω: εινε ό προκειμένος τή οικοδομηματι και απομονών αυτο εκ της τύρβης της όδου πρόνοκος (atrium). Έν τή βίβη ύψουται η πρόσφυς, άπλή, γυμνή, μέγιστος τοίχος επί του όποιου ύπαρχουσι τρεις θυραι. Κιότι ό χριστιανισμός ουδένα φοβείται πλέον, εξακολουθεί ως πρότερον αποφεύγων τάς έξωτερας έπιδείξεις, αι όποια άλλοτε ήδύνατο να έλκυώσων των διωκτών αυτου την όργην. Τό έσωτερικόν της εκκλησίας αποτελειται εκ μεγάλης αιθούσης, την όποιαν μαρμαρινοι κίονες διαίρουσι συνηθως εις τρεις νάρθηκας. Οι κίονες ούτοι έχουσι ως επί τό πολύ ληθη εξ αρχαιοτέρων οικοδομημάτων, εκ των όποιων εξέλεξαν τους πολυτελεστερούς. Αμύμητος εινε η λεπτότης και ευθυμία των περιβαλλόντων τον χορόν του Άγίου Ακτεράνσιου. Τό βάθος της αιθούσης σχηματίζεται εξ άφιδος ήμικυλικής, υπ' ήν εύρηται ό θρόνος του έπισκόπου, καί έθροι των ιερέων έν τω μέσφ ύπαρχει ό βωμός, έν τή όποιω λειτουργεί ό έπισκοπος τό πρόσωπον έχων προς τουτο: πιστούς έστραμμένους άνωθεν του βωμου τούτου ύπαρχει συνηθώς κι θωριον ειδος μαρμαρινου θόλου βεταζόμενου ύπό στύλων. Ο χορός δια μαρμαρινου δρυφακτου λεπτότατα κτεργασμένου χωρίζεται του λοιπού οικοδομηματος τούτου τον ώραϊ-

τατον κυκλιώμα δύνανται τις να ίδη, έν τή εκκλησία του Άγίου Κλήμεντος και να θυμάσθη τάς δύο κορυφατάς αυτης άμβωνας, από των όποιων ανεγινώσκωτο τό Ευαγγέλιον και αι επιστολαί των Αποστόλων. Η άψις τέλος και ό συνδεών αυτην προς τον νάρθηκα τρισείδης θόλος: ειναι ως επί τό πλείστον κτισμημένοι δια μουσειακών, τά όποια καιπερ επανειλημμένους επιδιορθωθέντα σώζουσι περιεσώτερον πάντων των άλλων ήγη της αρχαιότητος: τά μάλλον αξιοθιάτα των ψηφιδωτών τούτων εύρίσκονται έν τή Άγία Ρυδεντιαννα, τή Santa Maria Maggiore, έν τή Άγία Κοσμά και έν τή Άγία Δαμιανώ. Τοιουτοτρόπως λοιπόν δυνάμεθα έν Ρώμη να σχηματίσωμεν ιδεάν των περί της βασιλικής, ήτις υπήρξε ό πρώτος τύπος των χριστιανικών εκκλησιών. Το ειδος τούτο της αρχιτεκτονικής δεν δύνανται βεβαίως εκ πρώτης όψεως να εκτιμηώσων έκείνοι των όποιων οι όφθαλμοί ειθίθησαν εις την μεγαλοπρέπειαν και τά παρόλομα σχέδια των γοθηκών εκκλησιών: άλλ' εύρικουώμενοι προς αυτο θέλουσιν όμολογήσει ότι εινε εύρυθμότερον, συγκλητικώτερον έν τή απόλυτη αυτου, έως δε ύπ' άλλας τινας έπόψεις και χριστιανικώτερον. Έν πάτη περιπτώσει επί έξοκτα έτη ούτος υπήρξε ό μόνος της χριστιανικής αρχιτεκτονικής ρυθμός. περί του όποιου μόνον την Ρώμη επισκεπτόμενοι δυνάμεθα να σχηματίσωμεν ιδεάν τινά. Ένωσθη παρεμβάλλεται ήμιν χάσμα όκτώ μέγρις έννεα αιώνων.

Ουχι διότι η Ρώμη κατά τους μέσους τούτους αιώνας έπαυσεν ήθουσα τάς τύγας του Χριστιανισμού, άλλ' επειδή όλιγίστα μνημεία των χρόνων εκείνων διεσώθησαν έν αυτή. Ο Γοθηκός ρυθμός ουδέποτε έθελεξεν αυτην: κλασική ούτα εκ φύσεως και εκ παραδόσεως, διαμένει ευχαρίστως πιστή εις τάς αρχαίας αναμνήσεις. Ανεμίει λοιπόν μετά καρτερίας, όπως επαναρχισί οικοδομούσα, γλυφουσα, ζωγραφίζουσα μετ' επιτυχίας, την μέλλουσαν να επαναφέρη τον προς την αρχαιότητα ζήλον Αναγεννήσων.

Ο μέγας της Αναγεννήσεως σάλος ήρχισεν άργά έν Ρώμη, κατέπαυσε δε λίαν ένωρίς: ύπολογίζεται συνηθως ότι διήρκεσεν από του πάπα Νικολάου του Ε', έν έτει 1447, μέχρι του 1527, ότε η Ρώμη άλουτα, διεπορήθη ύπό των στρατευμάτων Καρόλου του Ε'. Τό χρονικόν τούτο διάστημα εινε βραχυτέρον του ενός αιώνας, άλλ' έν αυτώ περήχησαν θαύματα. Η πορεία ήν ήκολούθησαν τα πνεύματα έν τή αναγεννήσει των τεχνών και των γραμμάτων υπήρξε η αυτη οια και άλλωχού: και κατ' αρχάς μέν ήρχισαν εκθάπτοντες τά αρχαία άριστουργήματα, κατόπιν δε πειραθέντες και να μιμηθώσι ταύτα, έπέτυχον θαυμασίας.

Πρώτη δέ πάντων επνεύειδον τό φως τά αρχαία βιβλία: εξήχθησαν εκ της σκοτίας των μανών, έν αϊς ανεγινώσκοντο χωρίς να κατανοώνται, συννοθέντα και διαφωτισχόντα τό έν δια του έτέρου, τεθέντα εις την διάθεσιν πάντων των σοφών, τά βιβλία ταύτα διέδωσαν άνα την οικουμένην τον προς την φιλομαθήσαν οίστρον έκεινον, τον μεταβαλλόντα την όψιν αυτης. Κατά την αναβίωσιν ταύτην της αρχαίας γραμματολογίας και επιστήμης, η Ρώμη πρωταγωνίστησε. Ο επισκοπος να σχηματίση ιδεάν τινά περί του έργου τούτου της Αναγεννήσεως, του γνωσθέντος ήμιν τους θεσομους της Ελλάδος και της Ρώμης, πρέπει να επισκεφθί την Βιβλιοθήκην του Βατικανού.

Επί Νικολάου του Ε' ήρφατο αυτη προσκοσασ την μεγάλην σημασίαν ήν εκκτηται. Ο πάπας ούτος, μέγας των γραμμάτων και των τεχνών ευεργέτης, απέστειλε τον Pogge, τον Enoch d'Ascoli και πολλούς άλλους σοφους αναδερφώντες τάς γεωμανικας μονάς, παραλάβωντας πάν ό,τι εύρωσιν έν αυταίς: ταυτοχρόνως, των ελληνικών σοφών, οι φεύγοντες τους Τούρκους, έφερον αυτώ τον Όμηρον και τον Πλάτωνα. Μέχρι του θανάτου αυτου, Νικόλαος ό Ε', προσέθετο πέντε χιλιάδας πολυτίμων χειρογραφών εις τά επί των προκατόχων αυτου ύπαρχοντα: εκτοτε ό αριθμός αυτών ηύξησε καταπληκτικώς: ύπαρχουσι νυν έν τή Βατικανή βιβλιοθήκη περί τάς είκοσι και πέντε χιλιάδας τοιούτων. Ουδέμια του κόσμου βιβλιοθήκη εινε πλουσιώτερα αυτης κατά τό ειδος τούτο. Αναλογιζόμενος τις τό προκύφην έλεΐθεν τή ανθρωπότητη καλόν, μετά σβασμού αποκαλύπτεται ειπεργόμενος έν αυτή. Προς τά πρότυπα ταύτα έργα τό εγκλειοντα πάσαν της αρχαιότητος την σοφίαν, αι μέγισται άπνευμήθησαν τιμαί: έντός μεγαλοπρεπών εξενίσθησαν αιθουσιών, έστρωμένων δια μαρμαρών και κεκοσμημένων δια λαμπροτάτων τοιχογραφών, τινά ό εξ αυτών, τά σπουδαιότατα, έντις πολυτελών εξ ύλλου θηκών τεταγμένα, πρόκεινται εις τό εσθας των θεωνών. Όρειλωμεν δε να όμολογήσωμεν ότι επάζειως έτυχον τοσούτων τιμών.

Μετα τά βιβλία ήλθον τά άριστουργήματα της αρχαίας τέχνης. Ουδέμια χώρα εκέκτητο πλείονα της Ρώμης τοιαύτα: ότε η πόλις αυτη ήτο κορυφαίωτα μεταφερον ταύτα εκεί εξ άπασών των χωρών της ύψηλίου. Κατά τους χρόνους της βραχυρότητος ειχον γωστή ύπό τα συντηρήματα των οικιών η των ναών τους όποιους εκόσμου. Μικρά ανακαφή ήρκει προς ανακάλυψιν αυτών: άλλά τότε μόνον άπεφάσισαν ν' αναζητήσωσιν αυτά, ότε ήσαν εις θέσιν και να τά εκτιμηώσων. Από του ΙΕ' αιώνος ήρχισαν εξαγομενα εκ της γης τά ποό χιλίων περίπου έτων τεθωμένα έντός αυτης ώραια άγάλματα. Ιούλιος ό Β' εκόμισε μεθ' έαυτου εις τό άνακτορον των Παπών τό άγαλμα του Καλλιπικου Απόλλωνος, τό κατόπιν στηθέν έν τή Βελvedere. Επηκολούθησεν τούτο ό Αποκόν, εύρεθείς έν ταις θεμαίς του Τιούτου, μετ' ου πολύ δε η Αριάνη. Καί τούτο ουτότροπος, ήρχισαν σχηματίζομεναι αι θαυμαστά εκείνη και μοναδικά άνα τον κόσμον συλλογαί, του Βατικανού, του Καπιτωλιου, του Ακτεράνσιου. Έν αυτοίς εύρίσκει τις άπασαν την αρχαίαν τέχνην: ου μόνον δε η της αρχαίας Ιταλίας, άλλά και αυτη η ελληνική τέχνη αντιπροσωπεύεται δι' έργων περιεργών.

Οι πλούσιοι Ρωμαίοι ως τό άκρον της πολυτελείας υπελάμβανον την απόκτησιν των πρωτοτύπων η καλών απομιμήσεων των έργων των διασημοτάτων καλλιτεχνών: όρειλωμεν δε να πικραδεχθώμεν ότι καλώς έγνώριζον να εκλέγωσιν ταύτα, ήρω ύπό τά έρείπια των οικιών αυτών εύρέθησαν έργα οια ό Μελάνρος, ό Αθλητής του Αυσίππου, ό Πάν του Πραξιτέλου, η Πολιούχος Αθηνα ή Αφροδίτη της Κνίδου, ό Μένανδρος, ό Σοφοκλής, ό θήτων Γαλάτης της Σχολής της Περγάμου. Χάρις εις τους καλλιθέτους τούτους άνδρας, τους συλλέξαντας έν τοίς οικείοις αυτών τοσούτα ώραία έργα, δυνάμεθα σήμεραν, διατρέχοντας τά διάφορα της Ρώμης μουσεια, να θαυάζωμεν τά προϊόντα της ελληνικής τέχνης. Έν των μεγίστων θελητρων της μοναδικής τούτης πόλεως εινε ότι

ο ταξειδιωτής εύρισκει εν αυτή πολύ πλείονα των όσων κατ' αρχάς ύπέθετεν: είνε τούτο ήδονη της οποίας δεν απολαμβάνουσι συνήθως οι ταξειδιωτές.

Τα άριστουργήματα ταύτα ενέπνευσαν άλλα: τούτο καθιστά ήμιν αυτά έτι πολυτιμότερα. Έλήφθησαν ως υπόδειγματα υπό των καλλιλιτεγών της Αναγεννήσεως. Έπί τριών άνδρών ανανεωρώθη διά τήν μεγάλην όδότητάς της Αναγεννήσεως αίγλη· του Βραμάντου, του Μιχαήλ Αγγέλου και του Ραφαήλ· άλλ' είνε ούτοι άναμφερήστως οι τρεις μεγαλύτεροι καλλιτέχναι της μεγάλης ταύτης περιόδου. Άξιοσημείωτον τυγχάνει ότι ούδεις έξ αυτών είνε εκ γεννητής Ρωμαίος: ούδέποτε άλλως τε ή Ρώμη παρήγαγε πληθύν μεγάλων άνδρών: οι δέ τών τεγώνων και γραμμάτων δοξάσαντες αυτήν είχαν έλθει εκ των παρακειμένων χωρών· έλκύοντα προς έαυτήν έπωφελετο της ιδιοφυίας των, άποτυπούσα όμως πάντοτε επί αυτης τον ιδιαίτερον ρωμαϊκόν χαρακτήρα.

Διά των μεγάλων τούτων άνδρών εισέρχεται ή Ρώμη εις νέαν, τρίτην ταύτην, άκμήν. Έάν θέλωμεν να εξετάσωμεν τά έργα αυτών λεπτομερώς, και να επισκεθώμεν πάσας τας οικοδομάς τας οποίας άνήγειρον και διακόσμησαν, ή περιδείξει ήμιν κινδυνεύει να καταστή μακροτάτη, διότι πολλά παρήγαγον ούτοι. Φοβούμενος δε ότι ο αναγκωστής είνε καταπεπονημένος ήδη εκ των έκδρομών τας οποίας όμοι εξέτελέσαμεν πρό μικρού, θέλω άρκεσθή ύποδεικνύων ενός έκαστου έξ αυτών τό άριστον τών έργων, τό παρέχον την τελειοτάτην περί της ιδιοφυίας αυτού ιδέαν. Έάν θέλωμεν να εκτιμήσωμεν τον Βραμάντων, όφείλομεν να επισκεθώμεν τό μέγαρον της Άρχιεπισκοπής: είνε τούτο αναμφερήστως τό ώραιότατον της Ρώμης· ο Ραφαήλ εύρίσκειται όλόκληρος εντός των περιπτώτων έξωστών (Loggie) και τών αίθουσών (Stanze) του Βατικανού· ο Μιχαήλ Αγγελος εις την Cappella Sixtina.

Πρό πάντων μη άνήλωμεν να επισκεθώμεν τον Άγιον Πέτρον: συνοψίζει ούτος εν Ρώμη σύμπαν την Αναγέννησιν. Ήκουσα πολλάκις λεγόμενον ότι ο Άγιος Πέτρος μόνον εις τον επί μακρόν εξεταζόντα αυτόν έμποιεί την δέουσαν εντύπωσιν και ότι εκ πρώτης όψεως άδυνατεί τις να αντιληφθή της καλλονής και του μεγαλείου αυτού. Τό κατ' έμέ ούδέποτε εισήλθον εν αυτώ άνευ συγκινήσεως: ίσως μάλιστα ή πρώτη επίσκεψις μοι ένεποίησεν ζωηρότερον των έπομένων εντύπων, διότι μόνον τό σύνολον είδον κατ' αυτήν, τό όποϊον κατ' έξοχήν θαυμάζει τις εν τω Άγίω Πέτρω. Πρέπει να παρατηρήση τις εκ του πλησίον και λεπτομερώς ήνα διακρίνη τας μικράς έλλείψεις, τά προσβάλλοντα την καλαισθησίαν λάθη· άλλ' όταν δι' ενός βλέμματος περιλάβη τό σύνολον, αί άτέλειαι αυται έξφαννίζονται, τά πάντα ενούνται έναρμονίως.

Αντιθέτως του συνήθως λεγομένου, φρονώ ότι εύθύς έξ αρχής αισθάνεται τις τό άχανές του οικοδομηματος τούτου· άλλα τούτσην επικρατεί εις πάντα τά καθ' έκαστα εύρυθμία, ώστε τό μέγεθος τούτο φαίνεται φυσικόν και δεν προξενεί έκπληξιν. Παραπονούνται ενίοτε διά τούτο, ως να έπρόκειτο περί έλαττωματος, ενώ ήγώ τούναντίον νομίζω ότι τούτο άκριβώς άποτελεί τον μέγιστον της τέχνης θρίαμβον. Πολλάκις επίσης έλέγη ότι ο Άγιος Πέτρος στερείται πάσης θρησκευτικής χροιάς· και βεβαίως, ο ναός ούτος δεν είνε μυστηριώδες τι παρεκκλήσιον

αφιερωμένον εις την κατά μόναν προσευχήν και μετάνοιαν· τούναντίον είνε έργον όδξης και θρίαμβου. Ή άνεγείρασα τον μεγαλοπρεπή τούτο ναόν θρησκεία, έθηκεν αυτόν πλησίον της κοιτίδος της ήνα δύναται τις να θαυμάζη τας προόδους αυτής· επλήρωσεν αυτόν διά των αναμνήσεων του παρελθόντος της, έξέθεσε εν αυτώ πάν ό,τι ήδύνατο να καταστήσῃ αυτήν υπερήφανον, συνεκάλεσε πάσας τας τέχνας όπως πανηγυρίσῃ τήν νίκην αυτής.

Μεγαλοπρεπές παρέχει θέαμα ο ναός ούτος εις τον χριστιανόν τον πεπεισμένον ότι ή θρησκεία αυτού θα δεσπόση του κόσμου όλου κλήρου. Ότε, καθ' εν των ίωβιλαίων εκεινων τά οποια ειλκυον εν Ρώμη σύμπασαν την χριστιανωσύνην, εντός του άχανούς τούτου οικοδομηματος του περιλαμβανόντος χιλιάδας ανθρώπων, μέσω της στιλιθόδους των μαρμάρων και της λάμπσεως των μουσαϊκών, μεταξύ των αγαλμάτων τούτων των άγιων και των τάφων εκεινων των Παπών, ο Υπεράτατος Ποντίφιξ ήγειρετο ήνα εύλογήσῃ τό γονυπετές πλήθος, φαντάζομαι ότι ούκ όλίγοι έξ αυτών θα ενόμιζον ότι πακρίστανατι εις σκηνήν τινα της έπουρανίου Ήρουσαλήμ, έξ εκεινων τας οποίας άποκαλύπτουσι, τά εκκλησιαστικά βιβλία και τας οποίας αναμνούντιν αί εύσεβεις και πάτρουσαι ψυχαι, ότι πάντες οι ταλιπυρηθέντες εν τω παρόντι βίω, οι άνά τον κόσμον διασπαρμένοι πιστοί, θα παραττώσιν εν χαρά και αγαλλιότητι ενώπιον του Υψίστου Κριτού. Μη δε είνε και τούτο μία τών κατηγοριών του θρησκευτικού αισθηματος;

Έπεθύμουν, πολύ όπως μη προβώ περαιτέρω. Παραγενομένα ήδη εις τό μέσον του ΙΖ' αιώνος, καθ' ήν άκριβώς στιγμήν ή λάμπσις της Αναγεννήσεως ήρξαστο να χωρήσῃ αινιδίως. Ο Βραμάντης και ο Ραφαήλ έχουσι ήδη άποθάνει, μετ' ού πολύ δε μέλει να παρακολουθήσῃ αυτοίς και ο Μιχαήλ Αγγελος· ο Άγιος Πέτρος άποπερατοΰται εκ των ενόντων και υπό καλλιτεγών μετρίων, διασπρόντων τά σχέδια των διδασκάλων· έλαχιστος παρήλθε χρόνος άφ' ής ο μόν Μιχαήλ Αγγελος έποίησε τον Μεταμόρφωσιν, και εν τούτοις ήρξαστο ήδη ή παρακμή. Άλλ' είνε αυτή παρακμή νοήμων και εργατική· εάν δεν εργαζόνται πλέον τόση καλώς, εργαζονται τούλάχιστον πολύ. Οι πάπαι και οι καρδιναλίοι διετηρήσαντες την προς την μεγαλοπρέπεια εκεινην ροπήν ήν παρὰ των αρχαίων εκληρονόμησαν Ρωμαίων, άμιλλώνται τις θα κτίσῃ ή θα διακοσμήσῃ πλείονας εκκλησίας, ως οι μεγιστάνες της εποχής του Αυγούστου ή του Τραϊανού ήμιλλώντο τις θα άνεγειρήσει πλείονα δημόσια οικοδομήματα. Ένωείται ότι αί εκκλησίαι αυται φέρουσι τιν τύπον της εποχής, ο δε τύπος ούτος δεν είνε καλός.

Η υπό του Vignola φκοδομηθεΐσα εκκλησία του Ίησοϋ καθίσταται τό πρότυπον των αρχιτεκτόνων άποφεινούν ούτοι τά απλά σχέδια, ή εύθετα γραμμη τρέπει αυτούς εις φυγήν άρέσκονται εις τό γραφικόν, τό εκπληκτικόν, τό εξεζητημένον, τό πομπώδες· προσπαθοΰσι να επιστήσῃ την προσοχήν διά της επισωρεύσεως κοσμημάτων.

Τύποι της παραδόξου και εξεζητημένης ταύτης τέχνης είνε ή προς εκμμερίστην θεατρικήν σκηνογραφίαν όμοιάζουσα Fontana di Trevi. Δεν στεροφούνται εν τούτοις άρετών των τά κακόζηλα ταύτα έργα· διαθέπει τις εν αυτοίς ποιάν τινα ιδιοφυίαν, έπιτηδειότητα, έφευρετικότητα και μεγάλην εύχέ-

ριαν· ή εκ της πληθύος των κοσμημάτων αυτών παραγομένη εντύπωσις εξηγεί την φήμην ής άπήλαυσαν κατά τους χρόνους εκεινους.

Δέν πρέπει εν τούτοις να κατηδικάσωμεν ταύτα εν συνόλω, ως πράττουσι τινες ενίοτε, άπαξιούτες να επισκεθώμεν αυτά, και μη στεργόντες να λάβωμεν ταύτα ύπ' όψιν· διότι εν τούτῃ περιπτώσει, ήθέλωμεν διατρέξει τον κίνδυνον να βχυρθώμεν την Ρώμην, ή οποία είνε πλήρης τούτου. Όφείλομεν μάλιστα να προσπαθήσωμεν όπως κατορθώσωμεν ταύτα· φρονώ δε ότι τούτο δεν είνε δυσκατόρθωτον. Έν Ρώμη όφείλει τις να ήνε επεικής και άνεκτικός ως προς την τέχνην· εν χώρα εν ή ύπάρχουσιν αρχαιοτήτες δύο ή τριών έποχών και μνημειότητες διάφορα, πλην πάντα έξ ίσου θαυμαστά, άνάγκη να καταστήσῃ τις την διάνοιαν αυτού εύρωτέραν, την δε αντίληψιν επιδεικτικωτέραν. Αναλογισθώμεν άλλως τε ότι ή τέχνη αυτή της παρακμής λιαν αξιόλαττον, την όποϊαν μετὰ μεγάλης εύχαριστήσεως θέλωμεν επισκεθῆ.

Ίδου λοιπόν τι προτείνω όπως κατορθώσῃ να μη δυσαρσστήται ο βλέπων τά διεστραμμένα αγαλάματα του Bernini και να μη άποστρέψῃ τό πρόσωπον επί της θεα των κακοζήτων προσόψεων του Boromini, και όταν έτι έθαυμάσει πρό μικρού τά άριστουργήματα της αρχαιότητας και της Αναγεννήσεως· μελετήσωμεν την κοινωνίαν δι' ήν ενέγοντο τά έργα ταύτα· οι καλλιτέχναι ήργάθησαν διά τους συγχρόνους αυτών. οι δε σύγχρονοι θα βοηθήσωσιν ήμάς προς κατανόησιν των έργων τούτων. Έρχομεν δε άκριβώς, ήνα γνωρίσωμεν την επικήν ταύτην, περί τό τέλος μάλιστα αυτής, αξιόλογον έργον, τό εύφύεστατον, τό άληθέστατον έξ όσων ενέπνευσεν ποτε ή Ρώμη εις τους επισκεφθέντας αυτήν, τας Έπιστολάς λέγω, του προέδρου de Brosse.

Ο de Brosse ήτο άνήρ σοφώτατος, βαθύς γνώστης της λατινικής αρχαιολογίας, δι' όπερ και ήξιώθη της τιμής να γείνη μέλος της Ακαδημίας των Έπιγραφών· ήτο επίσης άνήρ εύφύεστατος, λάτρης των τεχνών και γνώστης αυτών βαθύς. Ήτο έπόμμενον ή Ιταλία μέγα να εξασκήσῃ γόητρον επί άνδρός τούτουτης καλαισθησίας. Απήλθεν εις επίσκεψιν αυτής, διαμεινών δ' εκεί επί εν έτος, επέστρεψεν τρέφων ζωηρότατον προς την χώραν ταύτην θαυμασμόν, άλλ' εντελώς ειλικρινή έστέρημένον πάσης προσποιήσεως ή προκαταλήψεως. Σήμερον, ότε τοσούτας έχομεν περιγραφάς γνωρίζομεν την Ιταλίαν, πριν έτι επισκεθώμεν αυτήν· άκουσίως επωρεάζομεθα υπό των διηγήσεων των πρό ήμών επισκεφθέντων αυτήν· κατά μέγα δε μέρος ο προς αυτήν ενθουσιάζομεν ήμών προέρχεται έξ άναγνώσεων ή εκ μιμήσεως.

Επισηθ όμως κατά τους χρόνους του de Brosse τα ταξειδία ήσαν σπανιώτερα, ήδυνήθη να περιωρισθῃ ούτος εις τας ιδίας αυτού εντυπώσεις και μόναν, πάντα δε τά ύπ' αυτού έκφραζόμενα συναισθήματα έξ ιδίας προέρχονται αντίληψεως. Λέγει ήμιν μόνον πένθε, τι αισθάνεται και άκριβώς όπως αισθάνεται αυτό· ή δε άρετή αυτή κατέστη τόσον σπανία παρὰ τοίς συγχρόνοις περιηγηταίς, ώστε δεν δύναται τις ή να θαυμάσῃ αυτήν. Ο κυριώτατος λόγος δι' ήν τό βιβλίον του-

πο καθίσταται ήμιν πολυτιμότερον, είνε ότι περιγράφει εν αυτώ κοινωνίαν περιεργωτήν και μη ύπάρχουσαν πλέον. Η Ιταλία ήν ούτος ήγνώρισε, και ήγνώρισε τόση καλώς, κατ' ούδεν όμοιάζει προς εκεινην την όποϊαν ήμερον βλέπομεν· ήτο ή Ιταλία του ΙΖ' και ΙΙΙ' αιώνος, της οποίας τον βίον από του τέλους της Αναγεννήσεως μέχρι της Γαλλικής επανάστασεως τόση πιστός άπεικόνισεν. Ότε περί τό 1740, επέκτεθη αυτήν, ούτε μεγάλους συγγραφείς, ούτε μεγάλους καλλιτέχναι είχε πλέον: πάσαι αί τέχναι, κατ' της μουσικής, εν πλήρη εύρίσκοντο παρακμή· άλλ' ούδόπως έμελεν αυτή τούτο· Η Ιταλία άνεπαύετο ήδη εν μακαρία άπραξία εκ της μακροχρονίου αυτής όδσεως και παραγωγής, εκ της πυρετώδους εκεινης έρευσίας και έφευρετικότητας της κοταπονισίας αυτήν από της εποχής του Δάντου και του Giotto. Αί του πολιτικού βίου μερίμαι δέν είχαν έτι άφρυπισθῆ εν αυτή, διότι ούδέ περί της άνεξαρτήσεως ούδε περί της ένώσεως αυτής έσκέπτετο έτι.

Στέργουσα τά παρόντα, έζη εύτυχής, πλήρης εύθυμίας, άμεριμνησίας, διασκεδάσεων. Αί μικράί ήγεμονείαι, εις άς ήτο διηρημένη, κατστρέφοντο ήνα διατηρήσιν αώλας πολυτελείας· αί ύφιστάμεναι έτι μικράι δημοκραταίως μόναν πολιτικήν ύποθέσειν είχαν την έφευρεσιν νέων διασκεδάσεων. Τούτην ιδίαν, περιέγραφεν αυτήν ο de Brosse, ο δε τότε, καλώς γνωρίζων τά κατ' αυτήν Stendhal έμολογεί ότι· ούδεις των πρό αυτού ή των μετ' αυτών περιηγητών, είδεν και έκρινεν κάλλιον εκεινον την Ιταλίαν.

Παρέχει ήμιν πιστοτάτην εικόνα των παροδόξων αυτης ήθών και καταπληκτικών αντίθεσεων, των ιερών εκεινων· τά κοκκινώστερα σανθάλια αοϊτινες εν τοίς δημοσίοις θεάμασι, ενώπιον τετρακισχιλίων θεατών, επιχαριώς άπεκδέχοντο τά τρυφερά κτυπή-

ματχ τά οποια κατέφερον επί της ρινός αυτών· διχ των ριπιδίων, χαριεντιζόμεναι αί περιώνυμοι των χρόνων εκεινων έταίραι· των ιερειών εκεινων, των δι' έγγχειριδίων άλληλοσφαζομένων χάριν κοινού έραστού, των μεγατίμων εκεινων δεσποινών των συνοδουομένων πάντοτε υπό του εκλεκτού της καρδίας των «όστις δύναται τις μετ' αυτών· να παρεμβάλῃ των μεγατίμων εκεινων «των κεχωσμένων εντός φονάκης τεραστίου μεγέθους και γελοιοδεσπότης», των αξιωματικών εκεινων των τόση κομψώς ενδοδυμένων και τόση άρειματών έξωτερικου· άλλ' αί μετὰ του πυρός σχέσεις των όποιων δέν εκτείνονται πέραν των φανών της έορτής του άγιου Ιωάννου» των θεάτρων εκεινων, εν οίς συναντά τις πλείονας μοναχούς ή εις τας λιτανείας, κατά τας διαλείματα των όποιων οι μεγάλοι δεσποιναι συλλέγουσιν έρότους δια τό έλαιον της ένορικής εκκλησίας· τας μόναν εκεινας «εν αϊς αί μοναχάι είνε ενδοδυμένοι κατά τρόπον καλώς επιδεικνύοντα τά θέληγτρα αυτών, μικρόν και χαριέστατον φέρουσαι επί της κεφαλής κεκρύφαλον, ένδυμα, κατά τό μοναχικόν εννοείται πάντοτε σχήμα, άλλ' άπογομνοΰν τους ώμους και τό στῆθος, κατά τό μάλλον και ήττον ως τά των ήθοποιών».

Περιγράφει ήμιν την πακοκρατουμένην Ρώμη και τον άναβρασμόν και τας μηχανορραφίας συνόδου τινος των καρδιναλίων, μελλούσης να εκλέξῃ νέον Ποντίφικα· την Νεάπολιν, με τους lazzarielli αυτης «τον χαμαιπετέστερον συρφετόν, τά άπρόστατα των μαλακίων έξ όσων έσπουτιν επί του προσώπου της γής» την Βενετίαν και τας τρελλάς αυτης απόκρου, τας διακρούσας επί έξ όλους μήνας, «καθ' ούς πάντες εξέρχονται φέροντες προσώπιδας, ούδ' αυτού του αντιπροσώπου του Πάπα και του ήγουμένου των Καπουκίνων εξαιρουμένων». Όταν άναγινώ-

σκωμεν τας επιστολάς του προέδρου de Brosse όλόκληρος ο κόσμος ούτος παρελαίνει πρό των όφθαλμών ήμών ως παράδοξος όπτασία. Έάν θέλωμεν να κατανοήσωμεν κάλλιον την κοινωνίαν ταύτην, άς φαντασθώμεν αυτήν εντός των μεγάρων τούτων και των εκκλησιών, παρὰ τας πολυτελείς εκεινας δεξιμενάς, μετ' αυτών των αγαλμάτων τούτων των άνεγερθέντων υπό των μαθητών του Bernini, διότι τούτο είνε τό άρμόζον αυτή πλαιτίον· εντός αυτού θέλωμεν φαντασθῆ αυτήν ζώσαν, ταυτοχρόνως δε θέλωμεν έμφυχώσει και τά άπρηχαιωμένα ταύτα μνημεία.

Σήμερον τό πέν μετεβλήθη, ή δε Ρώμη άρχεται αναθάλλουσα άπας έτι. Πρός εύημερίαν και όδξαν αυτής ίσως· άλλ' αλλ' εν τω θελωμεν ίδει βραδυτέρον. Ίδου αυτή εν τω θουρωδίδει σάλφ της πολιτικής. Η πόλις των Καισάρων και των Παπών κατέστη πρωτεύουσα ενός των μεγάλων συγχρόνων κρατών· όφείλει άρα να ύποστῇ πάσας τούτου τας συνέπειας. Ίνα καταττήσῃν αυτήν άναξίαν του νέου αυτης αξιωματός, κατεδαφίζουσι τας παλαιάς συνοικίας, νέας χαράττουσιν όδούς, πελωρίας πλην πεζοτάτας οικοδομοΰσιν οικίας. Σχεδόν δεν εύρίσκει τις πλέον εν αυτή την άδικτάρακτον εκεινην γαλήνην και σιωπήν. ήτις άπέτελει άλλοτε τό μέγιστον των θεληγτρων της πύλεως ταύτης. Ημέρα τη ήμέρα· ή ιδιορρυθμία αυτης άπώλλυται, είνε βέβαιον ότι τό κακόν θέλει αυξήσῃ συν τῇ παρόδω του χρόνου.

Οί θέλοντες ν' άναπνεύσωσιν εν αυτή τούστατον του παρελθόντος άρωμα, πριν καταστή και αυτή μία των συνήθων της Ευρώπης πρωτεύουσών, άς σπεύσωσιν όπως επισκεφθώσιν αυτήν.

In A. ΖΗΤΟΜΑΛΛΕ ΤΒΑΟΣ

Η ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ

Ο ΗΛΙΟΣ ΚΙ' Η ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ

Τόν ήλιο μη στιγμή να ιδώ, τά μάτια μου θαμπώνουν Κι' όπου γυρίσω, κι' όπου ιδώ, τον ήλιο πάλι βλέπω. Πότε ήμερο και χαρωπό, πότε άγριο και θλιμμένο· Και πώς φοβούμαι... άξαφνα τά μάτια μου μη χάσω. Και κόσμο δεν γνωρίσω πιά, και ήλιο βλέπω μόνο.

Τέτοιαις ιδέαις θλιβεραίς παγόνουν την καρδιά μου. Ός που τά μάτια μου να ιδούν, ό,τι έδλεπαν και πρώτα.

Κι' όταν ιδώ την όψη σου, τά μάτια μου θαμπώνουν Κι' όπου γυρίσω κι' όπου ιδώ έσένα πάλι βλέπω Πότε με γέλια και χαράς και πότε δακρυσμένη. Μα άλλο φοβούμαι... άξαφνα την όψη σου μη χάσω, Γιατί τον κόσμο θα έδιδα να βλέπω έσένα μόνο.

Τέτοιαις ιδέαις έμορφαις γλυκαίνουν την καρδιά μου, Ός που τά μάτια μου να ιδούν, ό,τι έδλεπαν και πρώτα.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΚΙ' Η ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ

Μ' έρώτησαν αν είν' ξανθή, ή αν είν' μελαχρινούλα "Αν έχη μαύρα τά μαλλιά, ή γαλανά τά μάτια· Μ' έρώτησαν αν είν' κοντή σαν λυγαριά άνθισμένη, "Η αν είν' κυπαρισσόψηλη και δακτυλομεσοΰσα. Μ' έρώτησαν ένα να είπω σημάδι του κορμού της. "Αν έχη φρύδια κολλητά, ή έλνα ποΰ να τρελλαίνη.

Και είπα να τ' άποκριθώ 'κεινού ποΰ με ρωτούσε. Και εις τον νοΰ την έφερα, — άγκαλά ποτε δε λείπει· Και την θωρώ στο πρόσωπο και γλυκοκα ναστενάζω· Κυτάζω τά ματάκια της, δακρύζουν τά δικά μου· Κρεμιούμαι άπ' τό χειλάκι της και τρέμω σαν τό φύλλο· Μυρίζω τά μαλλάκια της και μέθυσω ο καψμένος... Την όέρνω νάρθη πιδ κοντά να την κρυφαγκαλιάσω· Και μούρχεται να τρελλαθώ, κι' όλο τον κόσμο χάνω....

I. ΜΑΡΑΝΟΣ

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Θα φανή ἴσως παράδοξον, ἀλλ' εἶναι ἀληθές, ὅτι ὅπως διαφωνοῦμεν περὶ τὴν χρῆσιν τῶν λέξεων, τῶν τύπων καὶ τῶν συντάξεων, οὕτω—διότι, ὡς γνωστόν, τοῦ Ἑλληνος ὁ τράχηλος ζυγὸν δὲν ὑποφέρει—καὶ περὶ τὴν ὀρθογραφίαν λέξεῶν τιῶν, εὐτυχῶς ὀλίγων. Ἐπάρχει, δυνάται τις νὰ εἴπῃ, καὶ ἀτομικῆ καὶ οἰκογενειακῆ ὀρθογραφία παρ' ἡμῖν, πρὸς. φέτος, εἴτε κτλ. Ἐνωσιῖται ὅτι πάντα ταῦτα θὰ ἦσαν περιττά, ἂν ἠκολουθοῦμεν τὸ ὀρθογραφικὸν σύστημα τοῦ Γιάννη Βηλαρά τῆς ρομειτικῆς γλώσσας, ἢ ἂν μετεχειρίζομεθα τὸ Λατινικὸν ἀλφάβητον, ὅπως πρὸ αἰώνων ἐν ταῖς ἐνετοκρατομέναις νήσοις καθὼς καὶ παρὰ τοῖς τὸ δυτικὸν θηρῆσκυμα πρεσβύουσιν Ἑλλησι συνήθιζτο. Καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν ἐγὼ δὲν θὰ ἐλυπομην πολὺ, ἂν τοῦτο εἶχε συμβῆ. Ἀλλὰ—δὲν συνέβη, καὶ θὰ ἔχη βεβαία τοὺς λόγους του, λόγους ἱστορικοὺς ἀκαταγνώστους ἢ τοὐλάχιστον δυσκαταγνώστους, διὰ τοὺς ὁποίους ἐμποδίσθη, ἂν καὶ ἡ εὐκολία αὐτοῦ ἦτο φανερά, νὰ ἐπικρατήσῃ, καὶ δι' οὗς ἐνομισθῆ συμφορώτερον νὰ ὑποβαλλώμεθα πάντας ὑπὸ τὸν βαρὺν, ἂν θέλετε, ζυγὸν τῆς παλαιᾶς πολυπλόκου ὀρθογραφίας.

Δὲν θὰ ζητήσω ἐν τῷ παρόντι τοὺς ἰσχυροὺς τούτους ἱστορικοὺς λόγους, ἀλλὰ νομίζω, ὅτι ἀφοῦ, καλῶς ἢ κακῶς ἀδιάφορον, κατίσχυον ἡ ἱστορικὴ ὀρθογραφία καὶ ἐξέβαλεν ὅλως τὴν φωνητικὴν, δηλαδὴ ἀφοῦ ἡμεῖς γράφομεν τὰς λέξεις ὅπως ἀπήγγελλον καὶ ἔγραφον αὐτὰς οἱ παλαιοί, οὐχὶ δ' ὅπως τὰς ἐκφονοῦμεν ἡμεῖς σήμερον, καλὸν εἶναι νὰ μὴ φαινώμεθα ἀνακόλουθοι, ἐν τούτοις μὲν τοῦτο ἐν ἄλλοις δὲ ἄλλο σύστημα φαρμάζοντες. Διότι ἡ κατ' ἀκολουθίαν, ἢ, ὅπως συνήθως λέγεται, ἡ κατὰ συνέπειαν σκέψις, οὐδέποτε σημαίνει ἀληθῶς ὀπισθοδρομίαν, ἀλλὰ πάντοτε πρόδον, καθ' ὅσον καὶ ἐπὶ σφαιερῆς ὁδοῦ, ἂν βαίῃ ὁ οὗτος συλλογιζόμενος, ταχέως κατατᾶ εἰς τὸ ἀπροχώρητον καὶ δὴ ταχέως βλέπει τὸ σφάλμα του καὶ ἐγκαταλείπει αὐτό, ὅπερ δὲν γίνεται, ὅταν ἀνακολουθῶς χωρῆ.

Ταῦτα ἐνθυμούμενος ἐπιθυμῶ νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου ἐπὶ τὴν νεωστικὴ ἀνακύψαν ἀνορθογραφίαν λέξεων τιῶν. Οὕτω π.χ. ἀναγνώσκω *εἶμον εἶσον εἶταν* κλπ. ἐν τῇ **Ἐστία** καὶ ἀλλαχοῦ ἀπὸ τίνος, καὶ ὡς λόγον τῆς ὀρθογραφίας ταύτης εὔρον τάδε:

«Γράφουσι πάντοτε τὰ πρόσωπα τοῦ παρατατικῆ (δηλ. τοῦ *εἶμι*) διὰ τοῦ ἡ ἐσφαλμένως. *Ἡμῶν ἦσαν ἦσαν* οὐδὲν δύνανται νὰ ἔχωσι κοινὸν πρὸς τοὺς ἀρχαίους τύπους *ἦν, ἦς, ἦν*, ὅτινες περιπεσόντες εἰς λήθην οὐδέποτε ἠδύναντο νὰ γίνωσιν *ἦμον* κτλ. Ὁ νεώτερος παρατατικὸς ἐσηματίσθη εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ἐνεστώτος κατὰ τὸ πρότυπον *ἴδωμιον ἴδωμιον γράφομαι γράφομαι*. Λοιπὸν γραπτέον *εἶμον εἶσον εἶταν*. **Καὶ ἡ γένεσις αὐτοῦ τούτου τοῦ τύπου ἦμιν δὲν δύναται νὰ νοηθῆ ἄλλως ἢ δι' ἐπιβράσειος τοῦ προὔπα-**

χοντος *εἶμαι*. Οὐδεὶς βλέπει κατὰ τὴν ἀναλογίαν τὸ ἦν ἠδύναντο νὰ γίνῃ *ἦμιν*.»
 Ὁ ἀνωματικὸς τύπος, μεθ' οὗ ταῦτα προηγήθησαν, καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν ἔνδυμα, ὃ περιεβλήθησαν, ἐνεποίησεν, ὡς φαίνεται, ἐντύπωσιν εἰς τινὰς ἀπειροτέρους τῶν πραγμάτων, ἅτινα ὅλως ἄλλοις ἀληθῶς εἶναι καὶ παντάπασιν διάφορα τούτων διδάσκουσιν. Καὶ ἐν πρώτοις φαίνεται μοι πολλῆς ἀπορίας ἄξιον, πῶς ὁ προτείνων νὰ γράφομεν *εἶμον εἶταν* κτλ. ἐνφ' πάντες οἱ πρὸ ἡμῶν ἔγραφον *ἦμιν ἦτο* κτλ., δὲν ἐνθυμῆται, ὅτι ἀλλαχοῦ διατίθεται, ὅτι δὲν εὔρε μὲν αὐτός, ἀπέδειξε δ' ὅμως ὅτι πρέπει νὰ γράφομεν *εἶς ἄλλος, οἱ ἄλλοι* κτλ., ἐπειδὴ, λέγει (καὶ τοῦτο εἶναι ἡ ἀπόδειξις), οἱ παλαιότεροι ἔγραφον *οἱ ἄλλοι εἶς ἄλλος*. Ὡστε ἐν τισὶ μὲν ἡ τῶν παλαιότερων (ἢ ὀρθότερον εἰπὴν ἡ ὀλίγων τινῶν ἐκ τῶν παλαιότερων) συνήθεια ἀποδεικνύει καὶ δὴ ἐπιβάλλει τὸ πῶς πρέπει ἡμεῖς νὰ γράφομεν, ἐν ἄλλοις δὲ ἡ συνήθεια πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν παλαιότερων καὶ αὕτη ἐπικρατοῦσα ἀδιαλείπτως μέχρι τοῦδε ἐπὶ εἰκοσὶ ὅλους αἰῶνας, οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν! Λέγεται τοῦτο ἀκολουθία σκέψεως;
 Ἐπειτα διαχωρίζεται ὅτι τὸ *ἦμιν ἦσο* κτλ. προϋποθέτει τὸ *εἶμαι*, ἐξ οὗ πάντως ὀφείλει νὰ νοηθῆ ἡ γένεσις τοῦ *ἦμιν*. Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ἱστορικῶς ἀνυπόστατα, ἀφοῦ ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσας μανθάνομεν ὅτι ὁ παρατατικὸς *ἦμιν ἦτο ἦμεθα* κτλ. ἐσηματίσθη πρὸ Χριστοῦ καὶ δι' αὐτὸ εὐρίσκειται οὕτω διὰ τοῦ ἡ γεγραμμένους συχνὰ ἐν τῇ Π. καὶ Ν. Διαθήκῃ τὴν ὁποίαν, ὡς δηλῶν γίνεται, οὐδέποτε ἀνέγνωσεν ὁ ἀγνοῶν τοὺς ἐν αὐτῇ καὶ ἀλλαχοῦ τύπους τούτους, ὃ δὲ ἐνεστώτος τῆς ὀριστικῆς *εἶμαι ἀναγινώσκειται* ἐν ἔργοις πολλῶν νεωτέρων, πρὸς. *ἦμιν* *Ματθ.* 25, 35, 36, *Ἰωβ.* 19, 15, *Σοφ.* 8, 19, *Τωβ.* 1, 4, 13 κτλ. *ἦμεθα* *Βαρούχ Α'* 19, *Πραξ.* 27, 37 κτλ. Τὸν παρατατικὸν *ἦμιν* ἀπὸ τοῦ γ' αἰῶνος π.Χ. ἀπνικνῶνται καὶ κατὰ τὸν β' μ. Χ. συχνὸν ὄντα ἀποδοκιμάζει καὶ ὁ Ἀττικιστὴς Φρύνιχος (πρὸς. *Rutherford New Phryn.* 240-4), τοῦ δ' ἐνεστώτος οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν, οὐδ' ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ, οὐδ' ἐν ταῖς Διατριβαῖς τοῦ Ἐπικτήτου ἀναγινώσκωμεν αὐτόν, θὰ ἐλέγετο ἄρα κατὰ τρὺς αἰῶνας τούτους ἡ μόνος ὁ ἀρχαῖος τύπος *εἶμι* ἢ σχεδὸν μόνος, διότι ἡδὴ πρὸ Χριστοῦ ἀργεταὶ καὶ ὁ ἐνεστώτος νὰ εὐρίσκονται ἐν ἐπιγραφαῖς, π.χ. ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπιγραφῇ τῆς Ἀνδουρίας στ. 86 *ἦνται*—ὡς κατὰ τὸν α'. π. Χ. αἰῶνα, καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς Δελφικαῖς ὑπὸ *Wescher et Foucard* 1863 ἀριθ. 134, 6 καὶ εἰ τι καὶ *ἦται* περιεσθὲν τῶν *Λαρίσας* καὶ αὐτοῦ 31, 4 *ἦνται* ἐκείθεν ἦται τὸν *πάρτα* χρόνον πρὸς. καὶ *Κουμανοῦδης* Συναγωγῆν ἐν λ. ἦται. Ἀλλὰ παραδόξως καὶ οἱ ἐλάχιστοι ἐνεστώτικοι οὗτοι τύποι τῇ ὑποτακτικῇ ἀνήκοντες διὰ τοῦ ἡ εἶναι γεγραμμένοι ἦται ἀντὶ ἡ. (Ἐν τῷ δευτέρῳ χωρίῳ ἡ ὑποτακτικῆ ἦται ἐν τῇ φράσει *ἦν δι' ὅ... ἦται* καίτι ἀντὶ μέλλοντος ἔσται). Ὡστε ἡ διὰ τοῦ *εἶ* γραφῆ τῶν τύπων τούτων εἶμον εἶτον, ἡ νῦν προτεινομένη, εἶναι ὅλως παρὰ τὴν ἱστορίαν καὶ

διασπᾶ καὶ διαχωρίζει τὰ φύσει ἠνωμένα παντάπασιν παραλόγως.
 Ἄλλ', ἐπιφέρει, δὲν κατανοεῖται ἡ γένεσις τοῦ παρατατικῆ ἄλλως, ἂν μὴ ἐκ τοῦ προὔπαρτος ἐνεστώτος, καὶ οὐδεὶς βλέπει κατὰ τὴν ἀναλογίαν τὸ ἦν ἠδύναντο νὰ γίνῃ *ἦμιν*. Ταῦτα ὅμως εἶναι ἐπιστημονικὰ λάθη μέγιστα, διότι δὲν εἶνε ἀληθές, ὅπερ, ὡς φαίνεται, πιστεύει ὁ διατεινόμενος ταῦτα, ὅτι δηλ. ὁ παρατατικὸς ὀφείλει νὰ γίνῃται ἐκ τοῦ ἐνεστώτος κατὰ τὴν τάξιν δηλαδὴ *Μελισσιδῆς*. Τοῦτο πιστεύουσιν καὶ δύνανται νὰ τὸ πιστεύωσιν οἱ μαθηταί, ἀλλ' εἰς τοὺς προβαίνοντας εἰς τὸ μέσον καὶ ἐπιχειροῦντας νὰ διδάξωσιν ἄλλους δὲν ἐπιτρέπεται τοσοῦτο στοιχειώδων πραγμάτων ἀγνοία. Διότι οἱ πλάττοντες καὶ μεταπλάττοντες τὴν γλῶσσαν οὐδεμίαν ἔχουσιν ἰδέαν περὶ προτεραιότητος, τούτου ἢ ἐκείνου, ἀλλὰ πάντα τὸν θησαυρὸν τῆς γλώσσας ἐν τῷ αἰσθητικῷ ἔχοντες δημιουργοῦσι ποικιλοτρόπως (πρὸς. Ἀθήναιον *T. I.* σελ. 437 καὶ Ἀθηναῖον *T. A* σελ. 257). Ἀλλὰ καὶ ὁσάκις δὲν δύναται νὰ νοηθῶν μὲν τινος τὴν γένεσιν, δὲν πρέπει (καὶ θὰ μοι συμφρονήσῃσι, ἐλπίζω, πάντες) ἐπικυροῦν ἔχοντες μακροῦ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ἀγνοίαν ἢ ἀνατρέψωμεν αὐτὰ καὶ παράγοντες τὰ πρότερα ἐκ τῶν ὑστέρων σύγχυτον μᾶλλον ἢ φῶς ἐπὶ τὰ φαινόμενα ἐπιχέωμεν, ἀλλ' ὁμολογοῦντες τὴν ἀδυναμίαν ἡμῶν νὰ καταλείπωμεν τὸ ἔργον ἄλλοις εὐφρεστεροῖς, ἢ τοὐλάχιστον ἂν τοῦτο μὴ παραδεχόμεθα, εὐτυχιστοὶ ἦμεν.
 Ἐπειτα, ἂν δὲν δύναται νὰ νοηθῆ πῶς τὸ ἦν ἐγένετο *ἦμιν*, μήπως ἡ γένεσις τοῦ *εἶμαι* ἐκ τοῦ *εἶμι* εἶναι αὐτόδηλος καὶ δὲν παρέχει τὰς αὐτὰς περιπέτους δυσκολίας; Τὸ ζήτημα μᾶλλον μετακυλίεται ἢ λυεταὶ ἀληθῶς διὰ τῆς ψευδοῦς ὑποθέσεως, ὅτι προὔπαρξεν ὁ ἐνεστώτος, ὅπως ἑκατόσ' ἀφ' ἑαυτοῦ νοεῖ, ἂν μόνον ἐπὶ μικρὸν σκεφθῆ. Ἐν τούτοις ἂς δοκιμάσωμεν νὰ λύσωμεν τὰς ἀπορίας.
 Τὸ ῥῆμα *εἶμι* καὶ διὰ τὴν οὐδετέραν σημασίαν αὐτοῦ, δι' ἣν προσηγγίσει τῷ *γίνομαι ἐγγιγῆμι*, ἐθρῆκομαι ἐθρῆκομαι, κείμαι ἐκέλημι κτλ., καὶ διὰ τινὰς τύπους αὐτοῦ, μᾶλλον μέσους ἢ ἐνεργητικοὺς ἀρχαῖοθεν φαινόμενους π.χ. *ἦστε, ἔστωσι, ἔστω, ἔσοι, ἦτω, ἔσομαι ἔσται* κτλ. ἦρχισε πολὺ π. Χ. νὰ προσλαμβάνῃ κατὰ μικρὸν μέσας καταλήξεις, ἐκφρασματικῶς φαινόμενους εἰς δὴλωσιν τῆς σημασίας αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῷ παρατατικῷ τὸ πρῶτον καὶ τὸ τρίτον πρόσωπον ἐνικῶ ἀριθμῶ συνέπεσον ἦν καὶ ἦν. ἐλέχθη *ἦμιν ὅθεν* καὶ ἦ-ο, ἔπειτα πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως τοῦ *ἦμιν* καὶ ἦμιν ἐπλάσθη καὶ *ἦμεθα* Οὕτως ὁ παρατατικὸς προσέλαβε πρῶτος πάντων ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας δηλῶν τὰς καταλήξεις τοῦ μέσου ἢ παθητικῆ παρατατικῆ, καὶ κατὰ τὸ *ἐθρῆκομαι, ἐγγιγῆμι, ἐκέλημι* κτλ. ἐλέχθη καὶ *ἦμιν ἦτο ἦμεθα* κτλ. πάντων ἀείποτε διὰ τοῦ ἡ γραφομένων. Αἰῶνας δ' ὅλους ἔπειτα καὶ διὰ τὴν σημασίαν καὶ διὰ τὸν μέσον παρατατικὸν καὶ διότι τῶν ἄλλων εἰς με, ῥηματικῶν μεταπλασθέντων ἀπεμονώθη τὸ παλαιὸν *εἶμι*, ἠκολούθησε καὶ αὐτὸ τὸν

ἐπικρατήσαντα συρμὸν καὶ προσέλαβε τὰς μέσας καταλήξεις, *εἶμαι εἶσαι εἶμεθα* κτλ. κατὰ τὸ γίνομαι γίνομαι γίνομαι γίνομαι κείμαι, ἐθρῆκομαι κτλ. Οὕτως ἐνοήθησαν τὰ νομιζόμενα ἀδιανόητα!
 Ὁμοίως βλέπω τὴν γραφὴν ἡ γίς ἀντ' ἡ γῆς, καὶ ὡς λόγον τῆς καινρομίας ταύτης ἀνεῦρον ὅτι ἀτὰ θηλυκὰ εἰς-ις, ὅσον ἡ πόλις ἢ χάρις κτλ., ἐπέδρασαν ἐπὶ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ μετέδωκαν αὐτῷ τὸ τε εἰ καὶ τὸ εἰ. Ἄλλ' ἐγὼ ἐξομολογοῦμαι παρρησίᾳ, ὅτι δὲν καταλαμβάνω τὴν ἐπίδρασιν ταύτην, καὶ φοβοῦμαι μήπως πάλιν ἔχομεν μετακυλίαν ἀλλ' οὐχὶ λύσιν τοῦ ζητήματος. Ἡ διατι νὰ μὴ συμβῆ τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ ἄλλων πρωτοκλιτικῶν, ὅσον ἡ τιμὴ, ἡ τιμὴ, ἡ δίκαιος κτλ. Βλέπετε πάλιν τὴν ἀνακολουθίαν τῶν συλλογισμῶν! Ἐπειτα ἔστω, ἐπέδρασαν τὰ εἰς-ις ἐπὶ τὸ γῆ καὶ μετέβαλον αὐτὸ εἰς-ις, διατι τὸ εἰ τοῦτο δὲν παρελείφθη ἔπειτα ἐν τῇ λέξει ταύτῃ ὅπως ἐν πᾶσι τοῖς εἰς-ις, π.χ. ἡ πόλις, ἡ χάρις, ἡ δόσις, ἡ ζήτησις κτλ. ἀλλ' ὅπου μὲν ἀρχαῖοθεν ὑπῆρχε, πολυπληθέστατον μάλιστα, ἀπώλετο, ἐν μίᾳ δὲ καὶ μόνῃ λέξει, εἰς ἣν δῆθεν μετεδόθη, ἐκεῖ ἐσώθη;
 Ἐπειτα πῶς κατωρθώθη, ὥστε ἐκεῖνα μὲν ἀποβαλόντα τὸ -ς κλίνονται κατὰ τὴν ἀ' κλίσιν (ἡ χάρις τῆς χάρις, ἡ πόλις τῆς πόλις ὅπως ἡ τιμὴ τῆς τιμῆς, ἡ δίκαιος τῆς δίκαιος) τὸ δὲ γῆ προσαχθὸν τὸ εἰς τῆς ὀνομαστικῆς τῶν ὀνομάτων, ὅσον ἡ πόλις ἢ χάρις ἢ θέσις κτλ. ἐγένετο ἄκλιτον καθ' ὅλοκληρίαν καὶ δὴ λέγεται ἡ γίς τῆς γίς τῆ γίς; Φαίνεται ὅτι τὸ -ς τοῦτο τοσοῦτον εὐμαρτήθη ἐν τῇ νῆα του κατακτῆσι ὥστε ἀπεφάσιζε νὰ κατοικήσῃ ἐν αὐτῇ μονίμως, αὐτόχρονα *σάγαμβρος*.
 Ἄλλ' εἶνε ἄρα γε ἀληθές, ὅτι τὸ γῆ μετεπλάσθη εἰς γίς, ὅτι ἀκόμη τὰ παλαιὰ ὀνόματα εἰς-ις ἐλέγοντο μετὰ τοῦ εἰ ἐν τῇ ὀνομαστικῇ, ἥτοι ὅτε ἐλέγετο ἀκόμη ἡ πόλις, ἡ χάρις κτλ. ἦτοι πρὸ τοῦ ὄγδου μ.Χ. αἰῶνος; Τοῦτο, νομίζω, ὀφείλει πρὸ παντός ν' ἀποδειχθῆ, διότι βεβαία ἀφ' οὗ χρόνου ταῦτα ἐκλήθησαν κατὰ τὰ πρωτοκλιτικὰ ἦτοι ἄνευ τοῦ -ς, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιδράσωσι καὶ μεταβιβάζωσι τὸ εἰ ἐπὶ τῆς γῆς. Τῶ ἀποφῶν ὅμως τούτων οὐδεμίαν ἐξήγησιν νὰ λύσῃ, ἴσως οὐδὲ τὰς ἠσθήθη κἂν, ὃ διδάξας τῶν ἀνωτέρων, ἠκούσθη δὲ νὰ παραθέσθαι ὀλίγα τινὰ τοῦ *IE* καὶ *IST* αἰῶνος ὅσον ἡ Κρήτις ἀντὶ ἡ Κρήτη, ἡ Ἀφροδίτις, κτλ. λογισμάτων σφάλματα, φρονῶν, ὡς φαίνεται, ὅτι οὕτως ἐπέτυχε τὴν ἐρμησίαν αὐτῶν. Ἀλλὰ ταῦτα εἶνε ὅλως διέφορα, καθ' ὅσον ἐκεῖνα μὲν παρὰ μόνους τοῖς ἡμιμαθεῖς τῶν αἰώνων τῆς μεγίστης ἀμαθείας ἀναγινωσκόμενα, ἐν οἷς καὶ ἡ ρυκτί καὶ ὁ ἐκ ποῖ κτλ. κτλ. εἶνε παντάπασιν ξένα τῆς ἠαλουμένης τοῦ λαοῦ γλώσσας, τὸ δὲ γῆ ἐμφανίζομενον ἀπὸ τοῦ *IA* αἰῶνος παραμένει μέχρι σήμερον παρὰ τῷ λαῷ ἐν χρῆσει, ὥστε ἡ παραβολὴ ὅλως ἐσφαλμένη. Ὁμοίως ἐσφαλμένη εἶναι καὶ ἡ παραβολὴ καὶ σχέσις αὐτοῦ, ἀκλίτου ὄντος, πρὸς τὰ κατὰ τὴν πρώτην κλίσιν σήμερον κλινόμενα, ἡ πόλις ἢ δόσις ἢ πρᾶξις κτλ. Καὶ ἡ ἐρμησία ἄρα καὶ δὴ καὶ ἡ ὀρθογραφία ἡ γίς ἀσύστατος. Ἀλλὰ πῶς ἔχει τὸ γῆς; Κατ'

ἐμὲ ὡς ἐξῆς: τὸ ἐμπρόθετον κατὰ γῆς ἐλέγετο ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ συνωνύμου τῷ *χίμαι* ἢ *χάμαι* ἢ *χάμω* (ἢ ἐν Κύμῃ *χάμι*). Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τὸ *χάμω* λέγεται καὶ τὸ συνθετον *καταχάμαι*, ἔχομεν συνωνύμα *καταχάμω* καὶ *χάμω*, καὶ κατ' αὐτὰ ἐπλάσθη παρὰ τὸ *καταγῆς* (= *χάμαι*) καὶ ἀπλοῦν γῆς, ὅπερ σχετισθὲν πρὸς τὸ πάντοτε καὶ μέχρι σήμερον γνωστὸν ἡ γῆ ἔλαβε τὸ ἄρθρον καὶ τὸ γένος αὐτοῦ, διεφύλαξε δὲ τὸ ἀκλίτον, ἡ γῆς τῆς γῆς τῆ γῆς. Οὕτω, φρονῶ, ἐρμηνεύεται καὶ τὸ εἰ καὶ τὸ ἀκλίτον καὶ συγχρόνως δηλοῦται ὅτι ἡ ὀρθογραφία ἡ γίς εἶνε καθαρὰ ἀνορθογραφία καὶ οὐδὲν ἄλλο.
 Ὁμοίως πρὸς τὸ γίς ἔχει καὶ τὸ *δακρίζω*, ἀντὶ *δακρύζω*, διότι ἡ κατάληξις δὲν εἶνε -ίζω ἀλλὰ μόνον -ζω, πρὸς. *λοῦζω, φορέζω, εὐκαίρεζω, πορέζω* κτλ. καὶ τὸ εἰς ἀντὶ τοῖς κτλ. Εἶναι καὶ ἄλλα πολλὰ διορθώσεως ἄξια, παρὰ τῷ καινοτομοῦντι τὰ ἐξελεγχθέντα, ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν ἀρκούσι ταῦτα. Καὶ νὰ Σας εἴπω, οὐδὲ ταῦτα ἤθελον ἀποφασίσει νὰ γράφω, ἂν μὴ ἐβλεπον τὰς Φυλλάδας τοῦ Γέρω-Δήμου ἀσχημιζόμενας μὲ τὸ *εἶταν*, δηλ. ἂν μὴ ἐβλεπον ὅτι τὸ μόλυσμα τῶν ἀνορθογραφικῶν λαμβάνον μεταδίδεται ὅπως πᾶν μόλυσμα, ἂν μὴ δι' ἀντιστηπτικῶν φαρμάκων καταστροφῆ. Ἀπεφάσισα λοιπὸν κ' ἔγραψα τῶν ἀνωτέρων, ἀλλ' ὁμολογῶ, ὅτι φοβοῦμαι πολὺ, μήπως διὰ τούτων δώσω ἀφορμὴν εἰς τὸν διδάξαντα τὰ ἐσφαλμένα ταῦτα νὰ γράψῃ πάλιν περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐργαζομένων κομψὰ τινὰ τῶν συνήθων αὐτῶ, ὅσον *καμμά γορὰ μὲν στέλλον οἱ Βορκεκεξάρηδες* (γρ. ἴδες) *καὶ φυλλάδες*. (Οὕτως ἠμείβθη ὁ στέλλον αὐτῶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη τακτικῶς πᾶν ὅ,τι ἐδημοσίευσεν, καθὼς καὶ σιερὰν ὄλην περιόδικον!), ὅτι *εἶμεθα μικροπολίτες τζουτζέδες, γάνροι*, ὅτι *τὸ πουλάκι* (γρ. πουλλάκι) *τὸ γλυκὸ ποῦ λέγεται καλοσύνη* (γρ. καλωσύνη) *δὲν πολυτραγουδοῦσε μέσα σ' τὴν καρδίᾳ μας, ὅτι δὲν ἔχομεν ἀγάπη* 'ς τὰ σπλάχνα μας, ὅτι ἔχομεν μικρὸ, μικροῦτσικο μυαλό, σιερὸ, σιερὸν ὄντα κεφάλι κτλ. κτλ. Αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ πιθανῶς θ' ἀκούσωμεν πάλιν ἀπὸ τοῦ χρυσῶν του στόμα.
 Ἄλλ' ἀφοῦ εἶμεθα μικροὶ καὶ νάνοι (καὶ *parvis parca decet*) δὲν εἶναι ἄρα γε δίκαιον νὰ ἀφήσῃ καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς μικροὺς τὸ μικρὸν, τὸ πολὺ μικρὸν τοῦτο, τὴν *λογικὴν ἀκολουθίαν* τῶν μικρῶν μας πράξεων καὶ ὀρθογραφικῶν; Ἄν καὶ τούτου κρίνῃ ἀναγκαῖον νὰ στερήσῃ ἡμᾶς, ἂς σπεύσῃ τότε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν προαναγγελθεῖσαν ἀπειλήν του, δηλ. νὰ μας ἐξαφανίσῃ ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς (ἢ γίς ἀφοῦ καὶ αὐτὸ τὸ ἀπαιτεῖ) μὲ τὴν μεγάλην του δύναμιν ὁ φοβερός Μάγος καὶ ὅπως ἀπαλλαγῆ καὶ ὁ μέγας καὶ ἰσχυρὸς ἡμῶν τῶν ἀσθενῶν καὶ ἡμεῖς οἱ μικροὶ καὶ ἀσθενεῖς τοῦ μεγάλου θαυματοποιοῦ Μάγου.

Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΑΚΙΣ.

Τρίτη, 5 Ὀκτωβρίου.

ΦΑΝΤΑΣΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΑ
 ΠΕΤΡΟΥ ΛΟΤΗ
 (Συνέχεια)
 Β'.

Βουκουρέστιον, Ὀκτωβρίου 188.

Δεκαπέντε ἡμέρας μετέπειτα, εὐρίσκομαι μόνος εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς Εὐρώπης, ἐν μεγαλοπρεπεῖ βασιλικῆ ἀνακτόρω, ἐνθα ἀφίχθη τὴν νύκτα.

Διελθὼν ταχέως τὴν Γερμανίαν καὶ Αὐστρίαν, ἐστάθμευσα ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα παρὰ τῇ χαριστάτῃ βασιλίῃ τῆς χώρας ταύτης, ἐν τῷ ἐξοχικῷ τῆς μεγάρω, κειμένῳ ἐν μέσῳ τῶν Καρπαθίων.

Χθὲς τὴν ἀπεχαιρέτησα ἐνταῦθα δὲ, ἐν Βουκουρεστίῳ, φιλοξενουμαι ἐπὶ μίαν νύκτα ἐν τῷ βασιλικῷ ἀνακτόρῳ, ὅπερ εἶνε ἀκατοικητὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην.

Οὐδὲν μελαγχολικώτερον καὶ ἐπιβλητικώτερον ἀνακτόρου κενοῦ. Μόλις βλέπω ἐμαυτὸν μόνον ἐν τῷ θαλάμῳ μου, καὶ παρὰ τοῦ ἄλλου σιγῆ με περιβάλλει. Ἀκούω ὡς κύλισμα ὑπόκρονον θυελλῶν, ἐρχόμενον πρὸς με πολὺ μακρόθεν, τὸν θόρυβον ἐκείνων τῶν ἀμαζῶν, ὅστις εἶνε ἐτι μᾶλλον ἀδιέκλειπτος ἐν Βουκουρεστίῳ ἀφ' ὅ,τι ἐν Παρισίοις. Χωρίζομαι ἀπὸ τῆς ῶντανῆς ἐκείνης ὁδοῦ δι' ἐκτεταμένων ἐρήμων πλατειῶν, ἐνθα φυλάσσομαι φρουροί ἐν δὲ τῷ ἀνακτόρῳ οὐδὲν κινεῖται.

Ἐν τῷ βασιλικῷ μεγάρῳ, ἀκούσιως ἰθαύμασα πολλὰ καὶ ὑπὸ μυρίων ἐμαγευθῆν ἀντικειμένων. Ἄλλ' ἐδῶ, ὁπόθεν ἀπέχω εἰκοσι τέσσαρας ὥρας μόνον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐδῶ ἐνθα εἶνε ὁ τελευταῖός μου σταθμός, ἀκούω μόνον ἀντηχοῦν ἐπὶ τοῦ λιθοστράτου, εὐκρινέστατα τὸ τακτικὸν βῆμα τῶν φυλατῶν τῶν εἰσόδου σκοπῶν.

Τρίτη, 5 Ὀκτωβρίου.

Τῇ τετάρτῃ ὥρᾳ τῆς πρωίας, πρὸ τῆς ἀνατολῆς, ἐγκαταλείπω τὸ βασιλικὸν ἀνακτορον. Τὸ ψῆχος εἶνε δριμύτατον. Ἀμαζα τετρατρόχος μὲ φέρει ἀπὸ ρυτῆρος εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν, ἐν μέσῳ κύματος ἀμαζῶν, αἵτινες κυλίονται ἐν τῷ σκότει. Ὁ οὐρανὸς ἔχει τὰ κρυστάλλωδη χρώματα τοῦ χειμῶνος. Παρὰ τὰς εὐθείας καὶ νέας αὐτὰς ὁδοῦς, τὰς παραπλησίως πρὸς τὰς τῶν ἄλλων πρωτευουσῶν τῆς Εὐρώπης, δὲν γνωρίζω πλέον τοῦ εὐρίσκομαι, οὐδὲ ποῦ με ὀδηγοῦσι μετὰ τοσαύτης ταχύτητος οἱ ἵπποι ἐκείνοι ἐν πάσῃ περιπέτῳσι λησιμονῶ σχέδον ὅτι πορεύομαι πρὸς τὴν Κωνσταντινουπόλιν καὶ ὅτι αὐριοὶν θὰ εἶμαι ἐκεῖ.

Τὴν πέμπτην ὥραν τῆς πρωίας εὐρίσκομαι ἐν σιδηροδρομῷ, ἐντὸς τῶν μετὰ κλιῶν ἐκείνων βαρυτάτων ἀμαζῶν τοῦ Express-Orient.

Περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν ὁ συρμὸς σταθμεῖ παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ Δουνάβεως, ἣν δεῖν νὰ διέλθωμεν δι' ἀκατίου. Τὸ ψῆχος ἐξακολουθεῖ μετὰ τίνος ἐλα

τῶ ὄριζοντι ἀτελευτήτου πεδιάδος. Ἄλλ' ἔδω, ἤδη βλέπομεν ἀνατολικὰς περιβολάς, οἱ λεμβοῦχοι ἡμῶν φέρουσι τὸ θέσιον, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ δὲ λέμβοι, ἀκίνητοι παρὰ τὰς ὀχθὰς, ἔχουσιν ἀνηρημένην τὴν τουρκικὴν σημαίαν, ἐρυθρὰν μὲ τὴν λευκὴν ἡμισέληνον. Τότε μοι ἐπανάηχτο αἴφνης καὶ δριμυτέρᾳ μάλιστα, ἡ συναίσθησις τοῦ σκοποῦ, πρὸς ὃν κατευθύνομαι, κατ' ἐκείνην τὴν ψυχρὰν τοῦ Ὀκτωβρίου πρῶταν, ἀπὸ τὰ ὕδατα ταῦτα καὶ τὰς πεδιάδας.

Ἐπὶ τῆς ἐτέρας ἀκτῆς, εἰσπερχόμεθα ἐν μικρᾷ ἐλευσινῇ ἀμαζοστοιχίᾳ, δι' ἧς, κατὰ τὸ διστάριον τῆς ἡμέρας θὰ διελθώμεν τὴν Βουλγαρίαν.

Εἶνε λίαν σκυθρωπὴ καὶ ἀγρία, κατὰ τὴν φθινοπωρινὴν ταύτην ἡμέραν, ἡ ἐν παραχῇ καὶ πολέμῳ εὐρισκομένη Βουλγαρία.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν σταθμεύομεν ἐπὶ μακρὸν ἐν τινὶ χωρίῳ, κειμένῳ ἐν ἐρήμῳ πεδιάδι. Εὐρίσκομεν ἐκεῖ στρατοπέδουσι ἰπποκίχου. Οἱ ἱππεῖς εἶνε ἐν στολῇ τῆς ἐξοχῆς, τὸ ὄφρος ἔχοντες θαρραλίον καὶ υπερήφανον, ἔτοιμοι δὲ νὰ πολεμήσωσι τὴν ἐπομένην. Ἡ μουσικὴ τῶν παρατάσσεται ἐν κύκλῳ, ὅπως κρούση παράδοξον τι ἄσμα, ἐκτάκτου ἀνατολικῆς μελαγχολίας, βραδύ καὶ ἐπίμονον ὁμοίᾳ μὲν πρὸς μάχην ἐμβατήριον ἀλλ' ἔχον νεκρῶσιμον μᾶλλον ἤχον... Καὶ ἀκούων αἰσθάνομαι δάκρυα ἀνερχόμενα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου... Ἡ προσέγγισις αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως δίδει ἐπὶ μᾶλλον, δι' ἐμὲ, σπουδαιότητα ὑπερβολικὴν εἰς ἰαδῆ-ποτε ἀντικείμενα, ἄτινα καθ' ὁδὸν συναντῶμεν, μεταβάλλει τὴν ὕψην τῶν, μοι τὰ παριστὰ ὡσεὶ φαινόμενα διὰ λεπτοῦ ὑφάσματος.

Ἐφ' ὅσον προχωροῦμεν πρὸς τὴν Μαύρην θάλασσαν, τὸ ψῆχος ἐλαττοῦται. Οἱ σταθμοὶ μικρῶν χωρίων, ἀρχίζουσι νὰ παρουσιάζουσιν ὀνόματα ταρταρικά, ἄτινα δύναμαι νὰ ἐννοῶ καὶ νὰ μεταφράζω, καὶ τὰ ὅποια μὲ ἐνθουσιάζουσιν, ὡσεὶ ἐπανηρχόμεν ἐν ἰδικῇ μου πατρίδι... Τουρκικαὶ περιβολαί, βέβαια ἐκ ἀγῆς πεποικιλμένα, ἤρξαντο ἀναφανίζομαι πού καὶ ποῦ—καὶ ἀκροῶμαι μετὰ προσοχῆς, ἵνα ἀκούσω τὴν ἀγαπητὴν μου γλῶσσαν ἐν τῇ στρυφνῇ καὶ μελαγχολικῇ ἐκείνῃ χώρᾳ.

Τέλος ἰδοῦ ἡ Βάρνα καὶ χαίρειτῶς τοὺς πρῶτους μιναρῆδες, τὸ πρῶτα τουρκικὰ τεμίνη.

Ἡ Μαύρη θάλασσα εἶνε γαληνιαία, ὅτε ἐπιβιβάζομεθα ἐπὶ τῆς λέμβου, ἥτις θὰ φέρῃ ἡμᾶς πρὸς τὸ ἀτμοπλοῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἀτμόσφαιρα κατέστη χλιπαρά, ἐλαφρὰ καὶ τῆς Βάρνας, ἦν ἀφήνομεν ὅπισθεν ἡμῶν, οἱ μιναρῆδες λούονται ἐν τῷ χρυσοῦ φωτὶ τῆς δύσεως.

Ἐπὶ τοῦ πλήρους περιηγητῶν ἀτμοπλοίου, συστάσιον θορυβώδες, καὶ ἡ βοή τῶν φωνῶν, οἱ τετριμμένοι ἀνταλασσόμενοι λόγοι, ἔχουσι δι' ἐμὲ ὡς ἀποτέλεσμα, λήθην στιγμιαίαν.

Ἄλλὰ βραδύτερον, ὅτε μόνος περιπατῶ τὴν σκιερὰν νύκτα ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ ἀτμοπλοίου, ὅπερ πλεῖν τάχιστα, ἀνευ κραδασμῶν, ἠρέμα, ὡς ὀλισθαίνον, ἀναμνησκόμαι ὅτι προσεγγίζω καὶ ὅτι αὐ-

ριον ἀφικνοῦμαι εἰς τὸ τέρμα. Ἐπὶ τοῦ πλοίου, θαυμάζω, ἀπὸ ἐξίν τοῦ ἐπαγγέλματος μου, τὸ ὅτι δὲν εὐρίσκομαι ἐν ὑπηρεσίᾳ καὶ ὅτι περικυκλοῦμαι ὑπὸ ναυτῶν, οἵτινες δὲν θὰ ὑπῆκουον εἰς τὰς διατάγας μου καὶ πρὸς οὓς εἶμαι ἄγνωστος· οὐδὲν μὲ παρατηρεῖ, οὐδὲ τὰ ἄρμενα, οὐδὲ τὸ πλήρωμα· τοῦτο ἀρκεῖ, ἐν τῇ ἀορίστῳ ἐκείνῃ νυκτὶ, ν' ἀποδώσῃ ἀσάφειαν τινὰ ὄνειρου ἐπὶ τῆς ἐν τῷ πλοίῳ ὑπάρξεως τοῦ ἀτόμου μου. Οὐδεὶς ἔδω γινώσκει τὸ ὄνομα μου, ἐπὶ ὀλιγώτερον τὸν λόγον, δι' ὃν μεταβαίνα ἐκεῖ πέραν καὶ πόσον μὲ συγκινεῖ ἡ προσέγγισις αὐτῆ. Ἡ ἐπάνοδος μου εἰς Κωνσταντινουπόλιν λαμβάνει, κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἡλαθραίαν καὶ πένθιμον συνάμα ὄψιν, ἐν τῇ ἐπεκτεινομένῃ ἐπὶ μᾶλλον σιγῇ τοῦ πλοίου, ὅπερ καίτοι πλεόν, νομίζει τις ὅτι κατέχεται ὑπὸ νάρκης.

Ἐξ ἐνστικτοῦ, τὰ βλέμματά μου ἀτενίζουσι καὶ παρακολουθοῦσι δύο ἢ τρεῖς ἀπατάτας λάμπεις, μόλις διακρινόμενας, αἵτινες φαίνονται ἐρριμένα τυχαίως ἐπὶ τοῦ οὐδετέρου ἀπέριου, εἰς τὸν οὐρανὸν ἢ ἐντὸς τῆς θάλασσης, τοῦτο εἶνε ἀόριστον, καὶ αἵτινες εἶνε φάροι τῆς τουρκικῆς ὄχθης. Ἡ θάλασσα καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον ἀδρανῆς καὶ ἡ πορεία ἡμῶν πάντοτε ὀλισθηρὰ ἐν τῇ νυκτὶ, ἐν ἣ συγκυχημένα φαίνονται τοῦ ὄριζοντος τὰ ὄρια.

Ἐνῶ ἐρρεμβάζομαι, τοιαῦται ἦσαν αἱ φαντασιώδεις ἀναμνήσεις μου· γοργότατα ὠλισθάνουν ἐν τῷ σκότει πρὸς τὴν Κωνσταντινουπόλιν· τὴν ἐσπέραν δὲ ταύτην νομίζω ὅτι φάντασμα μόνον εἶμαι ἐμαυτοῦ, φάντασμα πορευόμενον διὰ νυκτός πρὸς τὴν χώραν ἢν ἠγάπησε...

Γ'

Πέμπτη, 6 Ὀκτωβρίου.

Ἐπὶ ἀλλήλους τις μετὰ ξενιζούσης προφοράς, εἰδοποιεῖ λίαν πρῶτὸν τοὺς ἐπιβάτας ἐν τοῖς κοιτῶσιν αὐτῶν, ὅτι προσεγγίζομεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Βοσπόρου. Διελθὼν τὴν νύκτα εἰς ὀνειροπολήσεις, μόλις ἔχον ἀποκοιμηθῆ ἡ τρομαζὼ λοιπὸν καθ' ὕπνον καὶ ἡ καρδιά μου πάλαι, ἀκούουσα αὐτὸ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Βοσπόρου.

Ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἔνθα ἐπικρατεῖ ψῆχος, ἀνα εἰς οἱ ἐπιβάται ἐμφανίζονται, ἀδιάφοροι ἐκεῖνοι καὶ ἀπογοητευμένοι δι' ὅ,τι τοῖς ἐπίδεικνοῦσι. Πράγματι, ἡ εἴσοδος τοῦ Βοσπόρου ἐκεῖ πέραν εἶνε μᾶλλον σκυθρωπὴ, μετὰ τῶν ὀρέων ἐκείνων, ἄτινα σκιαγραφοῦνται συγκυχημένως εἰσέτι, καὶ διὰ ὀρεῶν χρωμάτων. Εἶνε ἡ ἀνατολὴ φθινοπωρινῆς ἡμέρας, λευκόφαιος καὶ ὀμιχλώδης, ὑπὸ ἀκίνητον οὐρανόν. Οὐδὲν σχεδὸν θὰ διακρινώμεν, ἐνεκα τῆς παχυλῆς ὀμίχλης ἥτις ἐκτείνεται ὡς πέπλος.

Λίαν δυσάρεστον τοῦτο διὰ τοὺς περιηγητὰς ἡ πρώτη τῆς ἀφίξεως ἐντύπωσις θ' ἀποτύχη. Ὅσον ἀφορᾷ ἐμὲ, ὅστις δὲν δύναμαι ν' ἀφιερῶσω εἰς τὸ προσκύνημα τοῦτο εἰμὶ δύο ἡμέρας καὶ ἡμισίαν, μόνον δύο καὶ ἡμίσειαν, σκέπτομαι ὅτι ἐὰν ἔχωμεν χειμῶνα, ἐὰν βρέξη, ὅπερ εἶνε πιθανώτατον, τὰ πάντα θὰ μοι φανῶσι θλιβερώτερα, μᾶλλον συγκυχημένα καὶ αἱ ἔρευνά μου θ' ἀποβῶσι δυσχερέστερα...

Χθὲς τὴν ἐσπέραν δὲν εἶχον ἴδει το ἐπιβάτας τῆς τρίτης θέσεως, οἵτινες πληροῦ τὸ καταστρώμα· οὗτοι εἶνε ἀληθεῖς Τούρκοι· οἱ ἄνδρες μὲ καρπάνια, αἱ γυναῖκες μὲ τὰ γιασμάκια τῶν. Βραδύτερον, πλησιάζοντες πρὸς τὴν ξηρὰν, ἠσθάνθημεν αἴφνης ὄξειαν ἰδιάζουσαν ὀσμήν, λίαν εὐάρεστον διὰ τὰς αἰσθήσεις μου, — εὐωδίαν ἄλλοτε τὸ σούτον γνωστὴν, ἀλλ' ἀπὸ πολλοῦ λησμονημένην, τὴν εὐωδίαν τῆς τουρκικῆς γῆς προερχομένην ἰσως ἐκ τῶν φυτῶν ἢ ἐκ τῶ ἀνθρώπων, ἀμετάβλητον ἔκτοτε, καὶ ἤνῃ ἐν μιᾷ στιγμῇ μοι ἐπακαθέρει εἰς τὴν μνήμην μου ἀπειρίαν ἐντυπώσεων ἄλλης ἐποχῆς. Τότε, ἀποτόμως παρουσιάζεται ὡς ὑπάρξα ἐν τῷ βίῳ μου μέγα χάσμα δέκα ἐτῶν, βαθεῖα καμπύλη ὅλου τοῦ παρελθόντος ἀπὸ τῆς ἀγωνιώδους ἐκείνης ἡμέρας, καθ' ἣ ἐγκατέλειψα τὴν Κωνσταντινουπόλιν καὶ εὐρίσκομαι πάλιν ἐν Τουρκίᾳ πρὶν ἢ εἰσεῖ ἐπανέλθω, ὡσεὶ ψυχῆς τῆς ἀνήκουσά μοι, καὶ διαμείνασα ἐκεῖ αἰετοῦ, ἀνέκτα πάλιν τὸ ἀνεύθυνον καὶ περιπλανώμενον σῶμά μου...

Κατερχόμενοι τὸν Βόσπορον, βλέπομαι βραδέως ἐκτυλισσόμενον τὸ θαυμασιὸν ἐκεῖνο θέαμα τῶν δύο ὄχθων. Τὰ πάντα ἀναγνωρίζω, τὰ ἀνάκτορα, τὰ ἐλάχιστα χωρία τὴν μικροτέραν συστάδα δένδρων· αἰσθάνομαι ὁμοῦς ἡδὴ τὸσαῦτην ἐν τῇ ψυχῇ ἡμέριαν, ὥστε ἐκπλήσσομαι καὶ δὲν ἀναγνωρίζω πλέον ἐμαυτόν· θὰ ἔλεγε τις ὅτι μόλις ἀπὸ χθὲς ἐγκατέλειψα τὴν τουρκικὴν χώραν. Ταράσσομαι μόνον ὀλίγον, ὅτε διερχόμεθα πρὸ τῶν κοιμητηρίων, ἐξ ὧν φθάνουσι μέτρησι τῆς παραλίας, μνήματα γυναικῶν, ὑπὸ τὰς γιγαντιαίας ὑψηλὰς κυπαρίσσους, τὰς ἐχούσας ῥοδόχρον τὸ στέλεχος καὶ μελανὸν τὸ φύλλωμα. Ἐπὶ πολλὴν ὥραν παρατηρῶ τοὺς τάφους τοὺτους. Εἶνε ὄρθιοι λίθοι, πάντοτε στεφανούμενοι ὑπὸ τινος συμμετρικοῦ ἀκροστολίου παριστάνοντος ἄνθη. Μοι συμβαίνει μάλιστα νὰ στραφῶ ἐξαιφνης, μετὰ τινος ἀδμονίας, ἵνα παρακολουθῶ διὰ τῶν βλεμμάτων, ἐφ' ὅσον ἀπομακρύνεται, ἕνα ἐκ τῶν λίθων τούτων, τῶν κυανῶν ἢ πρασίνων μετὰ χρυσοῦς ἐπιγραφῆς· ἐπὶ ἀντάσθην αἰετοῦ ὅτι τὸ μνημὲ τῆς θὰ ἦτο τοιοῦτον. Τίς οἶδεν ἐν τοῖσιν, ὅποια σώματα βεβαίως ἀγνωστα, ἀνεπαύθησαν ἐκεῖ κάτω!

Ἰδοῦ ἡδὴ τὰ αὐτοκρατορικὰ κίσκια καὶ οἱ ἀπέραντοι γυναικωνίται· εἶτα ἡ σειρά τῶν καταλεύκων ἀνακτόρων μετὰ τῶν ἐκ μαρμαροῦ κρητιδωμάτων. Καὶ τέλος, ἐκεῖ κάτω καὶ ἐκεῖ ἄνω, ἐξερχόμενη ἀποτόμως ἐκ τῆς οὐίχλης, ἥτις διαρρηγνύεται, ἰδοῦ ἡ ἀπαράμιλλος εἰκὼν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὡ! ἡ Κωνσταντινουπόλις εἶνε ἐκεῖ! Πραγματικῇ, πλησιεστάτῃ ἡδὴ, ἐν μέσῳ καθαροῦ καὶ ἀπλοῦ φωτισμοῦ λαμβάνουσα τὴν μορφήν τῆς τὴν μᾶλλον συνήθη ἦν τὸσάκις εἶδον μεταβεβλημένην εἰς τὰ ἐπὶ δεκαετίαν ὄνειρά μου, ἀλλὰ πάντοτε τόσοσ ὡραία ὅσον παριστάτο καὶ ἐν ταῖς ἀναμνήσεσίν μου. Καὶ θαυμάζω διότι αἰσθάνομαι ἐπὶ μᾶλλον τὴν γαλήνην ἐν τῇ ψυχῇ, διότι συνομιλῶ προσέτι μετὰ τῶν συνοδοιπόρων, οὓς κατὰ τύχην ἐγγώρισσα, καὶ διότι, ὡς ξαναγός, τοῖς λέγω τὰ ὀνόματα τῶν ἀνακτόρων καὶ τῶν τεμνῶν.

Ἡ ἀγυροβόλησις εἶνε θορυβώδης, ἐν μέσῳ τοῦ κυκλώσεως τῶν ἀτμοπλοίων καὶ τῶν ἰστιοφόρων, ἄτινα ἔχουσιν ὑψωμένας ὄλας τὰς σημαίας τῆς Εὐρώπης. Ἰδοῦ καὶ ἡ μανιώδης εἰσβολὴ τῶν λεμβούχων, τῶν τελωνῶν καὶ τῶν ἀχθοφόρων· ἐκατόν καίκα ἐφορμῶσιν, ἅπας δ' ἐκείνος ὁ κόσμος, ὅστις ἀνερχεται ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου, ὀμιλεῖ καὶ φωνάζει ἐν ὄλαις ταῖς γλώσσαις τῆς Ἀνατολῆς. Ὡ! μοι εἶνε τόσοσ γνωστὴ ἐκείνη ἡ ὄχλοβοή τῶν ἀφίξεων, ἐκείνη αἱ κραυγαί, ἡ προφορά, τὰ πρόσωπα· ἐπίσης ἐκείνος ὁ περίε ἡμῶν συνωστισμὸς τῶν πλοίων καὶ οἱ μέλανες καπνοὶ, ἀνωθεν τῶν ὀπίων ἐξαστράπτουσιν ἐκεῖ πέραν παρὰ τῷ διαυγῇ οὐρανῷ, οἱ θόλοιοι τῶν τζαμιῶν! Συμμετέχω καὶ ἐγὼ αὐτὸς τοῦ θορύβου τούτου· ἄλλως, καὶ αἱ μᾶλλον λησμονηθεῖσαι τουρκικαὶ λέξεις μοι ἐπανέρχονται εἰς τὴν μνήμην ὄλοι ὀμοῦ. Μετὰ τῶν λεμβούχων διὰ τὴν ἀπόθεσίν μου, μετὰ τῶν ἀχθοφόρων διὰ τὰ κινώτια μου, φιλονεικῶ ἐπὶ ζητημάτων, ἄτινα εἶνε πρὸς ἐμὲ ὄλιως ἀδιάφορα, χάριν μόνον τῆς ἀνάγκης, ἦν αἰσθάνομαι νὰ κινῶμαι καὶ νὰ ὀμιλῶ. Μήτρις αὐτῆς τῆς λέμβου, ἐξακολουθῶ εἰδὸς τι συμφωνίας—καὶ ταῦτα πάντα ἀνευ συγκινήσεως,—ἐκτός ἀμυδροῦ τινος σπασμοῦ ὅποτε θέτω τὸν ποδὰ μου ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ὅποτε εὐρίσκομαι ἐπὶ τῆς προκυμαίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως!

Ἀφοῦ ἐθυσία ὑπὲρ τὴν ὥραν εἰς τύπους τελωνείου, διαβατηρίου, ἐν τῇ χυδαίᾳ ἐκείνῃ συνοικίᾳ τοῦ Γαλατᾶ, τῇ πλήρει πάντοτε ἐκ τοῦ αὐτοῦ παραδόξου βορβορυγμοῦ καὶ τῆς αὐτῆς κραυγῆς, ἰδοῦ με τέλος τῆς Πέρας, ἐν τῷ πρώτῳ ξενοδοχείῳ, ὅπερ συγχάζουσιν οἱ περιηγηταί. Μετὰ μικρὸν ἤγει ἡ δεκάτη ὥρα ὅποια σπατάλη χρόνου, ἐνῶ οὐδ' ἡ ἐλάχιστη στιγμὴ ἔδει ν' ἀπωλεσθῇ.

Εἶτα ἀνάγκη νὰ προγευματίσω, ν' ἀνοίξω τοὺς μαρσιπούς μου, νὰ καθαρισθῶ...

Καὶ ὁ χρόνος ἐξακολουθεῖ νὰ παρέρχεται.

Ὁ θάλαμος ἐν ᾧ ἐνδύομαι εἶνε συνηθέστατον διαμέρισμα εὐρωπαϊκῆς οἰκίας· ἀλλ' ἀνωθεν τῆς στιγῆς ὑπάρχουσι δύο ἢ τρεῖς μικροὶ θαμασίοι φεγγίται ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ τοῦ ἀσιατικοῦ Σκουτάριου· θόλοιοι, μιναρῆδες, κυπαρίσσοι παρουσιάζονται ὡς ἀνηρημένοι ἐν τῷ αἰθέρι. Καὶ τὰ μόλις διαφανόμενα ἀντικείμενα ταῦτα, προξενούντα μοι ἡδυτάτην συγκινήσιν καὶ πυρετώδη τινὰ ἀνάγκην σπουδῆς, ἀρκοῦσι νὰ μοι ἀναμνήσωσι τὴν γειννασίαν τῆς...

Θεὲ μου, τίς οἶδε, τί θὰ ἐμάνθανον τὴν ἐσπέραν ταύτην! Ἴσως μηδὲν, φεῦ! Ἐν διαστάματι δύο ἡμερῶν, νὰ ζητήσω ἐν τῇ ἐκτεταμένῃ καὶ μυστηριώδεῃ Κωνσταντινουπόλει τὰ ἀπολεσθέντα ἡδὴ ἀπὸ ἐπτά ἢ οὐκτὼ ἐτῶν ἴχνη, γυναικῶς χαρμιῶν... ὦ πόσον εἶμαι παράφρων! Οὐδέποτε θὰ ἐπιτύχω, οὐδέποτε θὰ εὐρῶ...

Τὸ ἐπιμακρὸν μεμλετημένον σχεδίόν μου, εἶνε ν' ἀναζητήσω κατ' ἀρχὰς τὴν γραίαν ἐκείνην ἀρμενίδα τοῦ πρῶτασιου Κασίμ-Πασᾶ, τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀχμέτ ὡς τελευταίου καταφύγιον ὑποδειχθεῖσαν καὶ τῆς ὁποίας, κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἀναχωρήσεώς μου ἀνεκά-

λυφα τὴν πολὺπλοκον διεύθυνσιν. Ἐὰν ζῇ εἰσέτι, ἴσως μοι δώσῃ τὴν λύσιν ὄλων τούτων· θὰ εἶνε τοῦτο ὁ ταχύτερος καὶ ὁ ἀπλοῦστερος τρόπος. (Ἔπειτα)

ΥΗΦΙΔΩΤΟΝ

Ἀπροπῆ πρᾶγματα
Ἀπροπῆ εἶνε νὰ σπογγίξῃ τις τὴν γραφίδα τοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ προϊσταμένου του, ἐὰν μάλιστα οὗτος εἶνε γέρον ἢ φαλακρός.

Ἀπροπῆ εἶνε τρώγων τις νὰ ρίπῃ τὰ κόκκαλα εἰς τὸ θυλάκιον τοῦ παρ' αὐτὸν καθημένου ἐὰν μάλιστα φέρει οὗτος ἐνδύματα ἀνοικτοῦ χρώματος.

Ἀπροπῆ εἶνε νὰ πτύῃ τις ἐπὶ τῶν κατόπρων ζῆνης οἰκίας, ἐὰν μάλιστα ἐπισκέπτεται αὐτὴν κατὰ πρῶτον.

Ἀπροπῆ εἶνε νὰ βυθίξῃ τις καρφίδας ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν συγγενῶν του, καὶ μάλιστα ἐν οὗτοι εἶνε ἀνήλικες ἢ βρέφη.

Ἀπροπῆ εἶνε νὰ λακτίξῃ τις καθ' ὁδὸν ἀγνωστὸν του κυρίαν καὶ μάλιστα ἐν αὐτῇ εὐρίσκειται εἰς ἐνδιαφέρονταν κατάστασιν.

Ἀπροπῆ εἶνε νὰ ρίπῃ τις χῶμα ἢ ἄμμον ἐνεὸς τοῦ ὠτός κοιμώμενον καὶ μάλιστα ἐν οὗτος πάσχει ἐξ ἀγρυπνιῶν.

Ἀπροπῆ εἶνε νὰ ἐξέρχηται τις εἰς τὰς ὁδοὺς γυμνός καὶ μάλιστα ἐν πρόκειται νὰ παρακολουθῆσθῃ κηδεῖαν.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ

ΕΓΧΩΡΙΑ
Ἡ βασιλικὴ οἰκονομία ἐπιβία τῆς «Σπρακτρίας» ἀπέπλευσεν εἰς θαλασσίαν ἀνὰ τὰς Κυκλάδας ἐκδρομῇ, ἐξ ἧς θὰ ἐπανέλθῃ αὐρῖον.— Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἐνέκρινεν, ὅπως λάβῃ μέρος καὶ ἡ Ἑλλάς, διὰ τῆς ἀποστολῆς φυσικῶν, γεωργικῶν καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων, δυναμένων νὰ καταναλωθῶσιν ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐν ἡμετέροις ἐργοῦ τῆς ἀρχαίας τέχνης, εἰς τὴν ἐν Σικάγῳ τελεσθησομένην τὴν 1 Μαΐου 1893 παγκόσμιον ἐκθεσιν ἐργῶν τέχνης καὶ βιομηχανίας καὶ προϊόντων τῆς Ἑλλάς καὶ τῆς θαλάσσης.— Ὁ πρῶτον πρωθυπουργός κ. Θ. Δηλιγιάννης ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς εἰς Πελοπόννησον πολιτικῆς αὐτοῦ περιόδου.— Σμῆνη ἀκρίδων ἐπακλήσαν εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς ἐπαρχίας Μεγαρίδος.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ
Ὁ μητροπολίτης Πρεσπῶν Ἀνθίμος καὶ περὶ τὰς 100 οἰκονομίας Βουλγαρίων προσήλθον εἰς τὰς κόλπους τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀναγνωρίσασαι ὡς πνευματικὴν ἀρχὴν τὴν Μητρόπολιν Πρεσπῶν.— Ἡ 1 Μαΐου (ν) καθ' ἣν ἡπειλοῦντο ταραχαὶ ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ἀ-

ναρχικῶν, διήλθεν ἐν ἡσυχίᾳ χάρις εἰς τὰ μέτρα τῶν διαφόρων κυβερνήσεων, καὶ τὰς μετριοπαθεῖς διατάγας τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐργατικῶν σωματείων.— Ἡ σερβικὴ κυβέρνησις διέταξε τὴν ἐξακολουθῆσθαι τῶν ὀχυρωματικῶν ἐργασιῶν ἐπὶ τῶν βουλγαρικῶν μεθορίων, καὶ τὴν προέκλησιν τῆς πρώτης ἡλικίας τῶν ἐφέδρων.— Οἱ ἀρούρατοι μὲς ἀνεφάνησαν ἡδὴ καὶ ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Βερροίας ἐν Μακεδονίᾳ.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ
Ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Αὐστρίας Ἐλισάβετ παρῆγγελεν ἐν Βιέννῃ εἰς ζωγράφους διὰ τὴν ἐν Κερκὺρα ἔστυλιν αὐτῆς, διαφόρους εἰκόνας τοῦ τοίχου, ὧν μία παριστῆσι τὸν Ἀχιλλεῖα οὐρόντα τὸ πτώμα τοῦ Ἐκτορος περὶ τὸν τύμβον τοῦ Πατρόκλου.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ
Ἐξεδόθη ἐν Βελιγραδίῳ ὑπὸ τοῦ Σέρβου ποιητοῦ κ. Ρόσχιτς μετὰφρασίς εἰς τὸ σερβικὸν διαφόρων ἐλληνικῶν ποιημάτων τοῦ Στεφάνου Κασσιάνου, τοῦ Ρήγα Φεραίου, τοῦ Ζαλοκώστα, τοῦ Ἀλεξάνδρου Ραγκαβῆ, τοῦ Στεφάνου Κανέλλου, τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου, τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Παναγιώτου Βεργῶτη. Τὰς μεταφράσεις αὐτάς ἀφίερό ὁ φιλέλληνας ἀπὸ ἀδελφοποιήσεως τῆς σερβικῆς καὶ ἐλληνικῆς νεότητος.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ—ΠΕΡΙΕΡΓΑ—ΠΟΙΚΙΛΙΑ

Ὁ Γλάδστον ἐν εἰδῇ ἐπιστολῆς ἀπευθυνόμενης πρὸς φιλελεύθερον μέλος τοῦ Κοινοβουλίου, ἐδημοσίευσεν φυλλάδιον, πραγματευόμενον τὸ ζήτημα τῆς ψήφου τῶν γυναικῶν.— Ὁ Γλάδστον κηρύσσει ἐναντίος τῆς ἀπονομῆς τοῦ δικαιώματος τούτου εἰς τὸ θῆλυ γένος. Τὸ ζήτημα θεωρεῖ πολὺ ἐνδιαφέρον πρὸς αὐτήν ἐν τῷ τύπῳ καὶ ἀπὸ πολιτικοῦ βήματος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὄριμον, ὥστε νὰ λαβῆ ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ νομοθέτου.

Ἐκ ἐκ τῶν γιγαντιαίων ἐργῶν τῆς συγκοινωνίας προβαίνει ταχέως εἰς ἐκτέλεσιν ἐν τῷ ἀπεράντῳ ρωσικῷ κράτει καὶ τοῦτο εἶνε ὁ σιδηρόδρομος τῆς Σιβηρίας. Ἡ ἔλικη ἔκτασις αὐτοῦ μετὰ τῶν πλαιῶν δευστερευουσῶν γραμμῶν περιλαμβάνει 3082 βέρσια. Ἡδὴ ἐγένοντο αἱ προκαταρκτικαὶ ἐργασίαι τῆς χωροσταθμώσεως καὶ χαρτῆσεως τῆς ὁδοῦ. Ἐπὶ τῶν ποταμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐπιπέδῳ γήφοροι σιδηρεῖ, ἀλλὰ καὶ δὲ πλωταί. Τὸν χειμῶνα ἐπὶ τοῦ πάγου θὰ τοποθετῶνται τὰ ἐλάσματα. Εἰς τόπους τινὰς ἢ μὲν ἐυκλήθῃ θὰ μεταφερθῆ ἐξ ἀποστάσεως 30 μέχρι 150 βερσίων, οἱ δὲ λίθοι ἐξ 130 μέχρις 650 βερσίων, καὶ ἐνταῦθα βεβαίως αἱ δυσχεραῖαι εἶνε πολὺ μεγάλα. Ἀλλὰ καὶ ὁ μὲν τὰ μέσα εἶνε πρόχειρα.

Ὁ σιδηρός καὶ πάντα τὰ μεταλλικὰ ὕληα πρέπει νὰ μεταφερθῶσι διὰ πᾶσαν τὴν γραμμὴν ἐκ τῶν ἐργοστασίων τοῦ Οὐράλ ἢ ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας. Στάσεις θὰ ἐγερθῶσι κατὰ πᾶν 50ῶν βερσίων, σταθμοὶ δὲ μόνον ὅπου ὑπάρχουσι πραγματικαὶ ἀνάγκαι. Ἐν ἀρχῇ θὰ χρειασθῶσι τουλάχιστον 214 ἀτμομηχαναί, 253 βαγόνια ἐπιβατῶν, 1648 βαγόνια ἐμπορευμάτων 1714 ἀνοικτὰ. Τὰ ἔξοδα προυπολογίζονται εἰς 103, 45000 ρουβλίων. Μέγα μέρος θὰ εἶνε συντελεσθένον τὸ 1898.

Οἱ ἐξ Ἰταλίας εἰς ξένας χῶρας μεταναστεύοντες αὐθόνοισιν ὄλονεν καταπληκτικῶς. Ἐκ τῶν τελευταίων ἐπισήμων στατιστικῶν ἐξάγεται ὅτι τὸ 1890 ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς 217,244, τὸ δὲ 1791 ἀνέβη εἰς 294,206. Τὸ πλεῖστον μέρος σχετικῶς προήρχετο

ἐκ τῆς Βενετικῆς χώρας. Ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τριῶν ἐκατομμυρίων περίπου μετρηάστους 135,000 ψυχαί, ἤτοι 4 1/2 οἶοι.

Ἄρα γὰρ θὰ κατορθωθῆ ποτὲ ἢ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἀπαλλαγῆ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐκ τῆς φοβερῆς νόσου ἧτις τὸ ἀποδεκατίζει, τουτέστιν ἐκ τῆς φθίσεως; Διατί νὰ ἀπελπίζωμεθα; Ναί μὲν μέχρι τοῦδε τὰ πειράματα δὲν ὑπέβησαν ἰκανοποιητικά. Ἀλλὰ δὲν πρέπει διὰ τοῦτο νὰ ἀπελπίζωμεθα περὶ τοῦ μελλοντοῦ, τουναντίον πρέπει νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὰς ἐρεῦνας μας.

Δύο διακεκριμένοι ἐπιστήμονες ἐν Γαλλίᾳ, ὁ Ἐρικὸς καὶ ὁ Ρισέρ ἐπεχείρησαν τελευταίον νέαν ἀσπίσαν ἐπὶ τοῦτου. Πρὸ αὐτῶν ὁ Γρανὰ καὶ ὁ Γκουρμέν, ὁ Μαρτέν καὶ ὁ Δωρ ἐπέκρησαν νὰ προβῶσιν εἰς ἐμβολιασμόν διὰ φυματιῶν βακτηριδίων μετ' ἐξηθεμιμένου ἰού. Τὰ πειράματα ἐτέλεσαν ἐπὶ ἰνδοχοίρων ἀλλὰ τὰ ἐξαγομμένα παραμένονσι μέχρι τοῦδε ἀντιφατικά. Οἱ κύριοι Ἐρικὸς καὶ Ρισέρ τὰ πειράματά των ἐνήργησαν ἐπὶ πιθήκων. Ἀλλ' οἱ πιθήκοι ἀπέθανον ἐκ φυματιώσεως. Τότε οἱ πειραματισταὶ ἐπέβησαν ἐπὶ πειράματά των ἐπὶ κύνων ταῦτα δὲν ἀπέθνησκον ἄνωγιστα τῶν πρώτων, ὥστε νὰ μὴ ἐπικρατῆ ἐν ταῦτα ἀπέλπισία περὶ τῆς ἐν προσεχίᾳ ἢ ἀπωτέρω μελλοντοῦ θεραπείας τῆς φθίσεως διὰ τοῦ ἐνοφθαλμιασμοῦ.

ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ναυα γῶ. Καὶ ὁ Σουρῆς, ὁ Κροῦτος; τῆς ὁμοιοκαταληξίας θὰ σὰ; ἐξήλευσεν διὰ τὴν ἐξῆς:

Καὶ τί μ' ἐπῆρε, γιὰ ποῦλ; μὴν εἴμ' ἐγὼ σπουργίτης,

Νὰ τρέμω τὴν ὄργη τῆς;

κατὰ τὰ ἄλλα δὲ ... σὰς συγκαίρομεν διὰ τὸ ψευδῶν-μον. Κ.Μ.Σ. καὶ Φ.κ. Δ.Κ.Πολιν. Ἐλήφθησαν. Εὐχαριστοῦμεν.— Ἀρουραίω, οἰκίαν παλοῦντι καὶ λιθὸν ἐξ αὐτῆς εἰς δειγμα περιφέ-

ροντι. Ὁ κ. Δερλέρ δὲν θεραπεύει τὴν λύσαν ἀλλὰ ἐμβολιάζων θανατόνι δι' αὐτῆς τοὺς σχολαστικούς. — Κ.Π.Τ. Φολέγανδρον, Μ.Μ. Ρόδον, Στεφ. Σ. Ἀργαλαστήν, Ι.Κ.Π. καὶ Ἀρ. Π. Μολάους. Μαν. Δ. Φάληρον, Ἐλήφθησαν. Εὐχαριστοῦμεν.— Π. Ε.Ρ. Δηξοόριον. Ἐὰν δὲν ἔπρεπε νὰ νομιζώμεν δι' ἡμῶν βαρύνεθε μῆτε ἀδιαφορεῖτε, τί ἐπρεπε τότε νὰ νομιζώμεν; Ὅτι πράγματι θὰ ἐπεθυμῆτε νὰ μὴ εἴσθε, εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν; Καὶ θεωρεῖτε καθόρθωμα ὅτι δὲν σὰς ἀλλάζωμεν; Ἡμεῖς δὲ; Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν τῶν φάλλων ἐμετρήθησαν, ὑπ' ἡμῶν τῶν ἰδίων καὶ ἀπορῆγατε νὰ μᾶς ἀποδείξητε τὸ ἐναντίον. Πλειότερα... τηλεγραφικῶς. — Ἀλήτηρ. Ἀλητέστατον ἴσως ἀλλ' ἀκατάλληλον πρὸς δημοσίευσιν — Μ.Ι.Μ. Ὅτι θὰ σὰς εἴπωμεν δὲν εἶνε συμβουλή ἀλλὰ ἀπλή γνώμη. Καταγγεῖλατε τὴν Μοῦσαν εἰς τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην, ὡς αὐτοῦργόν τῶν ποιητικῶν τούτων ἐγκλημάτων καὶ σωζόμεθα... ὄλοι. — Φιλομαθεῖ. Κάποιος Λωτ' ἀπέδειξεν ὅτι ἡ Μασσαλιώτης ἀκλούστατα εἶνε ἀπόσπασμα ἐκκλησιαστικοῦ τεμαχίου τοῦ μουσικοῦ Γριζῶν οὐχὶ δὲ ἔργον τοῦ Ρουῆ Δελι. Δὲν τὸ λέγομεν αὐτὸ διὰ νὰ κατηγορήσωμεν πλαγίως τὴν νέαν σας Μασσαλιώτιδα, ἀλλὰ... διὰ νὰ σὰς εἴπωμεν ὅτι ὁ Λωτ' οὗτος δὲν ἦτο δ... σύζυγος τῆς γυναικὸς τοῦ Λωτ'. — Π.Δ.Κ. Σιφνον, Μ. Ἀρ. Γαργαλιάνους. Στεφ. Ε. Λεχαίνά, Δον. Π.Π. Ρώμην, Κωνστ. Ε. Ἀνω Σῦρον. Ἐλήφθησαν. — Μ. Δ. Τραπεζοῦντα. Εἰς ἀπορίαν μᾶς ἐπέβηκεν ἡ ἐπιστολή σας. Ἐπιθέτομεν ὅτι εἶχον σταλῆ, θὰ ἐξετάσωμεν καὶ θὰ γράφωμεν. — Περικλῆς. Ὁ ὄνος τοῦ νεοπλατωνικοῦ Ἀμμωνιανοῦ ὁ ὅσον φιλόμουσος, ὥστε νὰ παραβλέπη τὴν κριθὴν του διὰ νὰ ἀκούη τὸν αὐθέντην του παραδίδοντα ποιητικὰ μαθήματα, δὲν θὰ ἠδύνατο ἀρὰ γὰρ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον; Ἀπαντήσατε. — Μ. Ν. Κηρολίον. Πῶς νὰ ἐγγράφωμεν τὸν κ. Π. Τ. ἀφοῦ οὗτος εἶνε ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων συν-

δρομητῶν. Μήπως θέλει δύο ἢ εἶνε ἄλλος τις ὁμιώνυμός του; — Φαλατὰφ. Τὸ ἀξίωμα ἀνεγνώστε ἐν τῇ «Ἐβδομάδι» καὶ δὴ ἐν τοῖς ἴδ. Γράμμασι. Ἐἶνε ὁμοῦ ἀξίωμα... ψεύδης. «Πόσον οἱ ἄνδρες θὰ ἠγαπῶντο ἂν ἦσαν φιλόφρονες! Καὶ πόσον αἱ γυναῖκες θὰ ἦσαν φιλόφρονες ἂν ἠγαπῶντο!» — Κωνσταντ. Ὁ Οὐγκὼ μετὰ τὴν πρώτην παράστασιν τοῦ Ἐρνάνη, τόσον εἶχεν ἐνθουσιασθῆ μετὰ τὴν ὑπόκρισιν τῆς Σάρρας Βερνάρ, ὑποκρινομένης τὸ πρόσωπον τῆς Δόνα-Σόλας, ὥστε τῇ ἐδώρησε δύο ὠραίους ἀδάμαντας, λέγων, ὅτι εἶνε τὰ δάκρυα ἀπὸ τῶν ἀπέσπασιν ἢ τῆς τῆς! Λυπούμεθα πολὺ διότι δὲν δυνάμεθα νὰ πράξωμεν τὸ αὐτό. — Κ.Β.Σ. Ἀρ. Σ. Α. Ν. κ. Ἐλ. Ἀδριανόπολιν. Ἐλήφθησαν. Εὐχαριστοῦμεν. — Κων. Π. Μαγνησίαν. Στ. Α. Φιλαδέλφειαν, Χρ. Χ. Τ. καὶ Ν. Σ. Γκαρβαν. Πέμφατε εἰς Γαλλίαν γραμματόσημα, οὐχὶ ὁμοῦ τὰ φέροντα εἰσπραγτῶν τὴν λέξιν riales. — Κ. Π. Θ. Μπέροσδον. Εὐχαριστοῦμεν πολὺ πολὺ διὰ τοὺς τόσους κόπους σας καὶ σὰς ἀνταμείβωμεν διὰ τοῦ ἐξῆς ἀνεκδότου: Ἰεροκήρυξ τις, ἐξυμῶν τὰ κατορθώματα δὲν ἐνθυμούμεθα τίνας ἄγλους. ἔλεγεν ὅτι οὗτος προσηλύτισεν 10,000 ἀπίστους ἐν μιᾷ... ἐρημονήσῃ. Τὸ αὐτὸ ἐκάματε καὶ σε. Ἐν τῇ κώμῃ ἐν ἣ ὁδὸν ἀποστελλόμεν φῶλλον, ἐπροσηλύτισατε 10,000! Ὅσον ἀφορᾷ ὁμοῦ τὸ ἄρθρον σας: .. εἶνε ἀκατάλληλον.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἀγγέλλονται

Ἐρείκια: Ἐρείκια, ζηνετιά, παρίποννα, πιραμύθια, λόγια χαμένα. Ποιήματα Ἰωάννου Πολέμη.

ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟΝ ΠΑΛΛΗ & ΚΟΤΖΙΑ

ΑΤΜΟΚΙΝΗΤΟΝ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΦΑΚΕΛΩΝ

παντός εἶδους, ὡς καὶ χάρτου πτυθίου καὶ φακέλων.

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΚΑΡΤΟΝΙΩΝ δι' ὅλα τὰ μεγέθη μετ' ἰσχυρῶν ἐπιχρῶσεως (Biscautés Dorés).

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΛΑΚΕΣ

τῶν Οἴκων Lumière, Monkhoven, Apollo.

Ἐφθασαν τὰ ἀναμενόμενα ἀσπύματα

ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΙΓΑΡΩΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΓΓΛΙΚΗΣ

Καθηγητῆς ἔχων διαθέσιμους ὥρας τινὰς, ἀναλαμβάνει τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀγγλικῆς ἐν βραχείᾳ διαστήματι καὶ μετ' συγκαταβατικῆς σχετικῶς διδασκᾷ. Ἡ «Ἐβδομάς» συνιστᾷ αὐτὸν διὰ τὴν καλὴν καὶ πρακτικὴν αὐτοῦ μέθοδον.

Διεύθυνσις Ὁδὸς Πινακωτῶν 59

ΕΤΟΣ ΕΤΟΣ ΕΤΟΣ ΕΤΟΣ

Τὸ νέον πλήρες κομφοτάτων εἰδῶν

ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΟΣ «Ο ΑΕΤΟΣ» ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΡΑΦΤΟΠΟΥΛΟΥ (Ὁδὸς Σταδίου)

Συνιστᾷται τοῖς πᾶσι ὡς μοναδικὸν διὰ τὴν κομφοτήτα, στερεότητα, εὐθηνίαν.

Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΗΣ ΗΛΕΚΤΡΟΛΟΓΟΣ

15—Ὁδὸς Καπνικαρέας—15

Τοποθετήσεις ἡλεκτρικῶν κωδῶνων, τηλεφῶνων, τηλεγράφων, ἀλεξικεραυνῶν κλπ.

ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ἐπιστημονικῶν καὶ ἱατρικῶν ἐργαλείων.

ΠΩΛΗΣΙΣ διαφόρων ὀλιγῶν τῶν ἐργολάβων.

L'ARGUS DE LA PRESSE

Voulez-vous être informé avec exactitude et rapidité de tout ce qui s'imprime dans les Journaux et Revues français et étrangers sur un sujet un fait, ou une personnalité quelconque? — Adressez-vous, 157, rue Montmartre, à l'Argus de la presse, A. CHÉRIE, Directeur; Paris, — Depuis 10 ans, l'Argus, a fournit à ses abonnés plus de deux millions d'extraits de journaux sur n'importe quel sujet.

ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΕΙΟΝ ΜΙΧ. ΑΡΝΙΩΤΟΥ

Ὁδὸς Σοφοκλέους

ΔΕΝΟΝΤΑΙ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΛΥΤΕΛΩΣ ΧΡΥΣΟΝΟΝΤΑΙ ΤΑΙΝΙΑΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Κατασκευάζονται καὶ πωλοῦνται κατὰ στίχα παντός εἶδους ἐράμιλλα τῶν ἀγλοαμερικανικῶν κατὰ τὴν ποιότητα καὶ στερεότητα, ἀλλὰ πολυτέτοιον ἐφθηνότερα.

REVUE POLITIQUE ET LITTERAIRE REVUE BLEUE Paraissant le Samedi Six mois 20 fr. Un an 35 PARIS 111. Bd. St Germain 111.

PETRAS & Cie Commission Représentation EXPORTATION des TAPIS de TURQUIE Fournisseurs de S^{te} M^{te} le Roi de Grèce SMYRNE